

MLADIKA

št. 10
december 2003

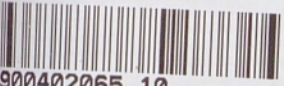
€ 3,00

ISSN 1124 - 657X • Postnina plačana v gotovini - december 2003 • Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - dicembre 2003

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986 2003

900402065, 10

COBISS

Sergij Pahor: Nove priložnosti	1
Božična priloga	
Zvone Štrubelj: Slovenski božič in zvezda	2
Vladimir Kos: Ko se Božič me dotakne	4
Vladimir Kos: Novo leto	4
Skrbi za svojo dušo	5
Lev Detela: Dunajska razstava Gasparijevih razglednic z božičnimi in drugimi motivi	8
Nadia Roncelli: Vera Vetrih in Maria Bidovec	10
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	13
Marija Šedivy: Pručka	14
M. Žitnik: Čarodejke (XVI.)	16
Joža Meze: Pesem	18
Aleksander Furlan: Buažeč	19
Vladimir Kos: Pogovor s starim letom ze Silvestrovo	20
Peter Merku: Iz spominov na starše (XXXII.)	21
Ivo Jevnikar: Iz arhivov in predalov: Koliko je bilo slovenskih pripadnikov SOE? (III.del)	23
Mitja Petaros: Slovenske medalje izdane ob 60-letnici osvobojenja izpod Avstrije	25
Antena	27
Ocene:	
Knjige: M. Trinca, Monigo: un campo di concentramento per slavi a Treviso (N. Zaghet)	31
Knjižnica Dušana Černeta (52)	32

Na platnicah:

Mala galerija Mladike (Ivan Žerjal)

Priloga: RAST 08 - 2003

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €;
nakazati na poštni tekoči račun 11131331
– Mladika - Trst. Letna naročnina za
Slovenijo in druge države 24,00 € (ali
enakovreden znesek v tuji valuti), po
letalski pošti 29,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

PISMO BRALCEM IN NAROČNIKOM

Spoštovani in dragi prijatelji Mladike doma in po svetu!

Spet je leto naokoli, pred vrati so božični prazniki, silvestrovo in novo leto. Te dni boste mogoče obnavljali naročnino na našo revijo, zato smo pomislili, kako bi Vas tudi letos obdarili.

Iz naše bogate žetve preteklih let smo izbrali nekaj knjižnih naslovov in glasbeno CD ploščo. Darila so bogata in za vse okuse. Pomislili smo tudi na Vaše otroke in vnuke, zato smo v darilne pakete vključili otroške knjige.

Na tretji strani platnic imate na izbiro naša darila v paketih (po razpoložljivosti zaloge posameznih knjig).

Naročnine za leto 2004 so sledeče: celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti); po letalski pošti 30,00 €.

Stopite na pošto še danes in vplačajte naročnino na naš tekoči račun št. 11131331 - Mladika - Trst. Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na:

**Zadružna kraška banka -
Banca di Credito Cooperativo del Carso
t. r. 16916
SWIFT: CCTSIT2T**

Ponudba velja do 31. januarja 2004. Dokaz o pravočasnem plačilu bo poštni žig z datumom ali pa dan nakazila. Na hrbtno stran položnice napišite, za katero darilo ste se odločili.

SLIKA NA PLATNICI: Motiv Kristusovega rojstva s sv. tremi kralji na razglednici Maksima Gasparija.

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Nove priložnosti

Rekli smo si, da moramo gledati na svoj položaj kritično, a v pozitivnem duhu, tudi smo rekli, da ne smemo nič skrivati, a pristavili tudi, da ne smemo drezati v sršenje gnezdo. In tako smo se znašli na koncu leta in ne vemo, kakšno oceno naj damo letu 2003: morda negativno, ker se naš zakon ni premaknil z mrtve točke, a vendar pozitivno, ker je demokratični tabor zmagal na deželni volitvah? Različni so zorni koti, iz katerih gledamo na življenje in delo celotne manjšine in ga vrednotimo, zato so tudi ocene lahko različne in celo protislovne. Res je, da je marsikaj odvisno od nas samih, pa se tega še ne dobro zavedamo, predvsem se ne zavedamo priložnosti, ki smo jih imeli in jih nismo izkoristili, kakor tudi ne priložnosti, ki nam jih pripravlja bližnja prihodnost, in tvegamo, da se nam bodo izmuznile.

Predvsem je priložnost močna slovenska prisotnost v deželnem svetu, ki lahko zelo veliko doseže v boju proti birokraciji brezbriznosti političnih krogov, za katere je manjšinsko vprašanje večkrat postranska zadeva. Nekaj pozitivnih znakov smo zaznali v finančnem zakonu, ki tokrat, po dolgem času, ni pozabil na slovensko prisotnost v deželi. Želeti je, da bi ti pozitivni znaki prišli do izraza tudi v prihodnje, ko se bo odločala usoda kulturnih domov. Zakon 38 nam jih v nekem smislu vrača, toda mi še vedno tavamo v megli interpretacije zakona: v kolikšni meri si lahko konkretno zamišljamo to vračanje, če ne vemo niti, koliko kvadratnih metrov bomo dejansko imeli na razpolago in koliko bomo lahko samo priložnostni gostje v Narodnem domu v Trstu in Trgovskem domu v Gorici. Dom pri Sv. Ivanu v Trstu bi na papirju lahko že bil na razpolago, a še ne vemo, kaj bi z njim. Toda v naši politiki so zaznavni tudi znaki močnega razhajanja, ki ne obetajo nič dobrega. Se bomo zavedali odgovornosti in končno potegnili skupaj, ko gre za skupne koristi?

Priložnost je gotovo tudi vstopanje Slovenije v EU. Ta dogodek, ki se bo zgodil šele 1. maja 2004, pa je že sprožil pozitivne učinke. Trst, ki je dolgo gledal na svoje vzhodne sosedne samo kot na možne odjemalce za svojo predimenzionirano trgovino, je že začel razmišljati v duhu nujnega sodelovanja in integriranja. Tudi vzdušje v odnosih do manjšine se spreminja in kaže na pozitiven, čeprav počasen razvoj. Do zdaj je to šlo mimo nas skoraj neopazno, ali nas bo razvoj spet prehitel?

Tudi glede odnosov z matico se moramo potrkati na prsi: brez protestov smo dopustili, da je Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu izgubil skoraj vso svojo politično težo in bil praktično razvrednoten. To bo tudi priložnost, da manjšina - v soglasju z ostalimi slovenskimi manjšinami - dvigne svoj glas in doseže, da se Uradu vrne ugled in mesto, ki mu pripadata. Ta institucija bo namreč morala v prihodnje ne samo konkretno skrbeti za Slovence zunaj matice, pač pa tudi spodbujati slovenske politične, kulturne in gospodarske institucije, medije in vso javnost na obstoj manjšin, ki nikakor niso breme, pač pa velika priložnost tudi za Slovenijo.

Leto 2003 je bilo tudi prehodno leto, čas, ko se je snovala, razvijala in zaključila programska konferenca. Varljivo je bilo pričakovati, da bo ta konferenca nudila rešitve številnih naših problemov. Naša manjšina je v vseh svojih pojavih zelo razčlenjena in vsak dejavnik v njej močno avtonomen. Pa vendar je konferenca dokazala, da znamo skupaj razmišljati in osvetliti situacijo in skupaj gledati v prihodnost. Opozorila je na številna odprta vprašanja in prepričala najširše plasti naše skupnosti, da zares potrebujemo skupno predstavništvo, ki nas bo znalo dostojno zastopati v odnosih z institucijami v državi in matici. Postavila je načelo, da mora biti sodelovanje med manjšinskimi organizacijami temelj našega preživetja in razvoja. Gotovo predstavlja korak k večji zrelosti celotne naše skupnosti.

Sergij Pahor

Slovenski božič in zvezda

Naslov, ki ste ga prebrali, ne meri tja, kamor nas Slovence po navadi kar samo od sebe odnese ... v odprte račune in obračune, v temačno polpreteklost. Kdor se ozira v zvezde, išče znamenja za prihodnost. V naslovu namerno manjka dodatek: zvezda vodnica. To, kar me je v pripravi na letošnji božič obiskalo, bi rad napisal. In to sta dve stvari: ponovno doživetje Tomčeve spevoigre Slovenski božič, pred nekaj leti sem jo lepo doživljal na Opčinah pri Trstu, in zvezda kot simbol božične zgodbe.

Morda smo vsi, ki delamo za Slovence v tujini, še posebej občutljivi za to, kar nas kot ljudi in narod gradi, in ob tem tudi za to, kar je v današnji slovenski in evropski družbi tako z vidika kulture kot vere nekaj obrobnega, relativnega, morda celo škodljivega. Doživljati božič v tujini je nekaj, kar te približa ne le prijetnim otroškim spominom; približa te tudi tvojemu čutenju, občutku pripadnosti lastnemu narodu in zgodovini. Občutiš, kako globoko je božična skrivnost obiskala tudi nas Slovence in nas zaznamovala z nečim, česar nima noben drug narod. Na kaj mislim?

Na Miklavžev dan, 6. decembra 2003, so pri nas v Stuttgartu gostovali mladi pevci in pevke mladinskega župnijskega zbora "Stanko Premrl" iz Šembiča, Podnanosa. Petinštirideset mladih pevcev je pod vodstvom zborovodkinje Vide Fabčič, skoraj polovica jih je starih manj kot šestnajst let, iz polnih grl in srca zapelo kantato Slovenski božič. V nedeljo, 7. decembra, so jo po nedeljski maši ponovili v Böblingenu, nedaleč od Stuttgarta. Ko sem zjutraj ob devetih začel z mašo druge adventne nedelje, sem imel občutek, da so ljudje polni skrbi. Na obrazih sem bral težave in bridkosti, nekakšen pajčolan vdanosti v usodo ali celo zagrenjenosti je pokrival skupnost vernikov na tisto nedeljo zjutraj. Kadar je tako, mi tudi pridiganje ne gre od rok.

Kakor da bi me temačno vzdušje skušalo pogoltniti. Lepo in ubrano petje med mašo je že dvignilo ton. Večkrat sem med mašo pogledal prijatelja Kajetana Trošta, ki je skupino pripeljal iz Primorske, njegov nasmeh mi je govoril, da se bo še vse dobro izteklo.

In res. Po maši so mladi pevci stopili pred oltar in začeli s kantato Slovenski božič. "Veselite se ljudje, sveti Jožef v mesto gre, sveti Jožef in Marija, gresta v mesto Betlehem." Že prva melodija spevoigre je kot sonce posvetila v cerkev sv. Bonifacija. Svetloba je naraščala. Mladi in navdušeni pevci z izbranimi in šolanimi glasovi, nekateri pojejo že od tretjega leta naprej, so v nekaj trenutkih osvojili poslušalce in jih po slovensko povedli v skrivnostno božično zgodbo. Ne le skladatelj Tomc, ki je v spevoigri segel globoko v slovensko dušo, tudi način petja mladega zbora ali, bolje rečeno, pričevanja za to, kar je dragocenega v globinah naših slovenskih src, se nas je globoko dotaknilo. So trenutki, ko ti glasba vzame občutek za čas, trenutki, ko samega sebe doživljaš kot zgodbo in melodijo, trenutki, ko nasmeh in solze obiščejo tvoje lice. Ti trenutki so tako blizu večnosti, tako blizu skrivnosti človeka in Boga. Trenutki božičnega veselja in božične skrivnosti.

Po maši je bilo sonce, bil je nasmeh, bilo je veselje, bila je sproščenost. Na obrazih vseh ljudi. Bil je

že božič! Neka gospa, ki je po rodu Čehinja in že dlje živi v Nemčiji, je pristopila in mi rekla. "To, kar so ti mladi peli, se je dotaknilo mojega srca. Nisem vse razumela, a vendarle sem imela občutek, da sem doma."

Prav tu bi rad začel z zvezdo. Povsod, kjerkoli si, ko se ozreš v zvezdno nebo, imaš občutek, da si doma. Zvezde so povsod iste. Vodijo domov. Ni prav v tem čar evangeljske zgodbe o treh modrih, ki so sledili zvezdi repatici?

Na Vzhodu so jih kristjani imenovali trije modri. Prišli naj bi iz Mezopotamije, pripadali pa naj bi perzijskemu duhovniške-

mu razredu vidcev, zvezdoslovcev in vedeževalcev. V stiku z izgnanimi Judi, ki so stoletja živeli tam, so zagotovo slišali o pričakovanju Mesije. Ko je leta 7 pred Kristusom nastal poseben nebesni pojav, konjunkcija (lega dveh nebesnih teles na isti ekliptični dolžini) Saturna in Jupitra, je bilo to znamenje nečesa novega, neslutnega. V Rimu so to znamenje razumeli kot znamenje vladanja cesarja miru, Avgusta. V Mezopotamiji in nasploh na Vzhodu je bilo to religiozno znamenje, izpolnitev napovedi vidca in vedeževalca Bileama, ki je napovedal: "Zvezda vzhaja iz Jakoba in žezlo se vzdiguje iz Izraela" (4 Mz, 24,17). Pisec četrte Mojzesove knjige je k njegovemu videnju pomenljivo pripomnil, da se pri tem ni oziral, kot ponavadi, na vedeževalska znamenja, ampak se je ozrl proti puščavi in napolnil ga je Božji duh. To je najverjetneje zgodovinsko ozadje evangeljske pripovedi o treh modrih. Zgodba

je pač zgodba, razlagalci svetega pisma bi rekli, da je to midraš, nekakšna novozavezna rabinska razlaga svetopisemskega dogodka, Jezusovega rojstva. Danes lahko rečemo, da je uspela mojstrska "montaža", ki ima zelo močan simbolen naboj. Sveti Peter ga je izrazil v svojem drugem pismu, ko Kristusa primerja z danico, ki vzide v človekovem srcu (prim. 2 Pt 1,19). Za svetega Hieronima in nasploh, za prve generacije kristjanov, je Kristus prva večerna zvezda, ki razsvetljuje nočno nebo in obenem zvezda danica, ki naznanja nov dan.

Trije modri so šli prav za to zvezdo. Njihova pot je bila dolga, vendar se nikjer niso izgubili. Sledili so ne le zvezdi na nebu, vodnici, ampak predvsem zvezdi, ki je svetila v njih, v njihovih srcih. Čeprav obdarjeni z velikim znanjem in s posebnimi duhovnimi močmi, so se na poti posvetovali tako s Herodom, politično oblastjo, kot tudi s pismouki, takratno duhovno oblastjo. Vendar so pri tem ostali zvesti navdihu neba in navdihom svojega iskanja in hrepenenja, zvezdi, ki je svetila v njih. Tako so prišli na cilj. Tako so prišli domov. V Betlehem, kjer so se v revnem hlevu poklonili pred skrivnostjo Boga in človeka, pred detetom, povitim v plenice, pred učlovečenim Bogom. Kako lepše bi lahko izrazili božično skrivnost? Vse znanje, vse duhovne moči, tudi vse vere vodijo h Kristusu. Ni mesta za strah in konkurenco. Poklekniti pred skrivnostjo človeka in Boga, ki jo predstavlja novorojeni Mesija, je največje človekovo dejanje. In Bog je naredil tako, da bo vse ljudi pripeljal k tej zadnji in najgloblji skrivnosti.

V zahodni ljudski tradiciji trije modri postanejo trije kralji. V vseh pravljičah je število tri znamenje popolnosti. Zahod je vzhodno tradicijo obogatil z globinsko psihološkim pristopom k božični skrivnosti. Trije kralji predstavljajo človeka, njegovo glavo, srce in trebuh, z drugimi besedami, njegov razum, njegovega duha ali dušo in njegovo telesnost. V treh kraljih lahko vidimo človekovo mladost, zrelo dobo in starost, to je, človekovo vitalnost, njegovo ustvarjalnost in njegovo modrost. Vse, kar je najdragocenejšega v človeku, mora na pot k učlovečenemu Bogu, h Kristusu. Biti kralj pomeni, biti suveren, v bistvenih stvareh neodvisen od tujih vplivov. Pomeni tudi, imeti najvišje

dostojanstvo, dostojanstvo božjega otroka. Pustiti za sabo vse svoje bogastvo, ki daje varnost in trdnost, a obenem tudi strah in občutek ogroženosti, tako kot so to v božični zgodbi storili trije kralji - pomeni tvegati. Izbrati bistveno in edino pomembno in odrešujoče. Iti za zvezdo vodnico, pomeni iskati svoj pravi dom. Najdejo ga, ti trije kralji, na kraju revščine, na betlehemskih poljanah, v hlevu. Tam odložijo vsa svoja znamenja kraljevskega dostojanstva, odložijo darila pred skrivnostjo Boga in človeka, pred novorojenim Jezusom Kristusom. Kralji na kolenih! Ali ni to zgovorna podoba? Zlato, najdražja kovina, gre najdražjemu bitju: Bogu, ki se razodeva v Jezusu; kadilo, ki se dviga v nebo in s prijetnim vonjem napolni reven hlev, gre božanski naravi novorojenega Odrešenika; mira, zdravilna smola za balzamiranje, gre telesu njega, ki bo za človeka in človeštvo umrl na križu. Kako bi lahko v zgodbi lepše povedali, da je Kristus, ki je rojen, vreden naše največje ljubezni (zlato), našega največjega hrepenenja (kadilo) in našega najglobljega trpljenja (mira)?

Da, v zvezdi vodnici, ki v božičnem času krasi naše domove, jaslice, ulice, izložbe, restavracije, visoke in pomembne zgradbe, je več, kot si mislimo. V njej sem za letošnji božič odkril najglobljo duhovno vsebino božične skrivnosti. In če se povrnem na začetek, k slovenskemu božiču in zvezdi, taka zvezda vodnica me je letos obiskala po mladih, ki so nam s tako mladostno zagnanostjo in energijo predstavili spevoigro Slovenski božič. Zvezda kaže naprej, ne nazaj. Obstane pri mladih. Naznanja prihodnost. Ko se Slovenija ozira naprej, proti skupnemu domu evropskih narodov, jo rotim, naj za božjo voljo ve, kam ji kaže pot zvezda vodnica. V pravi dom, ki zgodovinsko ni le Evropa. To bo le njen zunanji okvir, ne pa njena duša! Njen pravi dom je v kraljevsko veličastvo preoblečena narava od Triglava do Jadrana, njeno zlato je zaklad duše, ki odseva milino, nežnost in globino - bo znala dati mladim pogumnih in iskrenih vzgojiteljev za te razsežnosti slovenstva? -, njeno kadilo je prožen in ustvarjalni duh, sproščenost in pesem, ki prihaja iz srca, njena mira je pregovorna zgodovinska potrpežljivost v prenašanju trpljenja. Od vedno gostoljubna in darežljiva Slovenija, ne daj se, ne daj se podvreči tujemu, čeprav ti obljublja denar in srečo. Bodi zares doma tam, kjer je tvoja prava skrivnost. Bodi božična! Bodi vesela! Bodi dobrohotna! Bodi radostna! Tvoj božič bodi slovenski! Tvoja zvezda pa svetla zvezda prihodnosti!

Vladimir Kos

Ko se Božič me dotakne

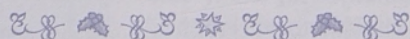
*Vedno znova Božič se dotakne
zapršenih, otrdelih strun
srčnih vlaken, da se v noč zamaknem,
ki z lučjo drsi prek starih cunj.*

*Luč je njen božični dar z votline,
kjer na slami Božje Dete spi;
mlada Mamica z rokó miline
vsako gubo v svitkih izgadi.*

*Jožef, skrb in molk in kos smehljaja,
pazi, da mu ogenj ne umre.
V dalji pes, iz sanj predramljen, laja.
Koj kamela se nad njim zadre.*

*Spet je tiho, da lahko dežuje;
dež je raje sneg za Sveto noč,
tisto krasno, ki vse povezuje,
toda zjutraj gre v preteklost proč.*

*Vedno znova Božič se dotakne
strun, ki nanje hitro leže prah.
Ne bi smel - ob njih se rad zamaknem:
lepši Božič bo v Neba gorah.*

Novo leto

*(malce po japonsko, v petih vrsticah po 5, 7,
5, 7 in 7 zlogov, v slogu japonske "tanka"
pesmi)*

Akemáshité
"na stežaj odprto je!"
Tudi Onstran Tam,
kjer je ljuba luč doma,
čakajoč vabil v srce.*

*Akemáshité: začetek japonskega novoletnega voščila.

Skrbi za svojo dušo

Pripravila Bruna M. Pertot

Prva božična pesem.

1. Pastirci! ustanite, * Kaj spite nocoj?
* Ležišča pustite, * In čujte z menoj! *
Oh luč se nam sveti * Prelepa z nebes *
Ker Jezus presveti * Je prišel zares. * Le
v Betlehem pojmo * Kjer se godi, * To
dete poglejmo * Devica rodi.

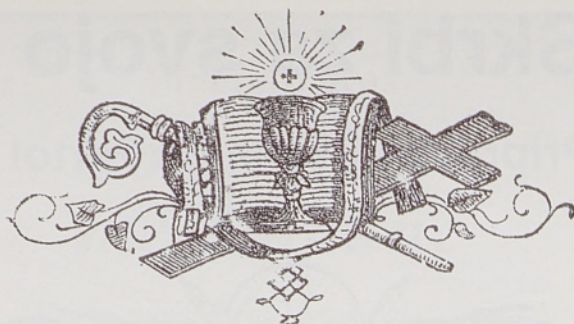
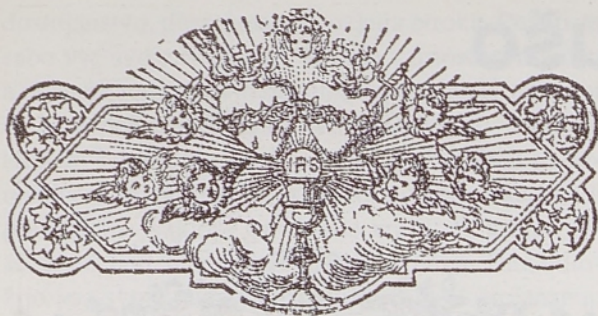
2. Pastirci hvaležni * Prijazni čuvaj!
* O sreče deležni * V samotnem kraj' *
Dež prav'ga veselja * Vam doli rosi, *
Čez mesta in sela, * In zemlje vasi * Ne-
beško bliščanje * V sred' temne noči, *
Zamakne oči.

3. Naš Jezus presveti * Je v Betle-
hem' mest'. * Vi najdete Dete * Oh an-
gelov čest'; * Kaj vas bo motilo * In vleklo
na stran? * Al' strah, oblačilo * Al' revni
vaš stan? * Poglejte duhove, * Na viso-
kem pojó: * Občutljeje nove * In srčnost
dajó.

4. Oh, postelca s slame, * Odeja z mahu!
* Živinca se vname * Se vzdigne s prahu.
* Uboštvo očitno * In revščina znan' *
Da bo grozovitno * Ta sin zanič'van. *
Al' mati ga greje * Kušuje zvestó, * Sol-
zice razšteje * K' mu doli tekó.

4. Pastirci! darove * Nesite s seboj, *
Kušujte njegove, * Ročice nocoj; * Al'
zdravega mleka, * Al' grozdja, medú, *
Kater se izteka, * Z ogret'ga satú. * Tud'
kož ali volne * Za njega roke, * Ki us-
miljenja polne * Cel svet preživé.

“**P**rva božična” pesem je vzeta iz mašne knjige, ki nosi naslov “Skrbi za svojo dušo”, ki je stara preko sto let in je pravi biserček naše cerkvene dediščine. Sestavil jo je duhovnik Karol Cigon, čigar ime zasledimo v “Status personalis ARCHI - DIOCESEOS goritiensis” (last semeniške knjižnice v Gorici).

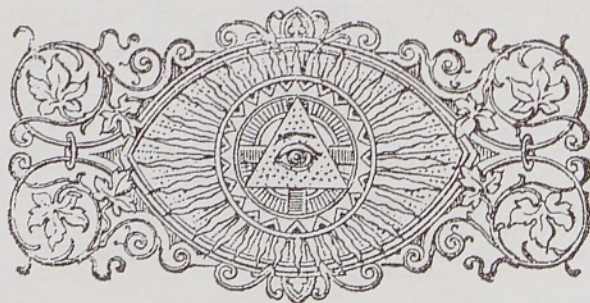
Na žalost iz seznama ne izvemo letnice življenja in smrti avtorja; izvemo pa, da je bil “Vicarius” med leti 1887 in 1891 v “Kraj Temnica S. Petri Ap. (cum anim. 415) - (P. Kostanjevica). - Vicariatus a Parocho Duini dependentes.”

Knjiga je zanimiva zaradi častitljive starosti in pa tudi zato, ker se je ohranila v zasebni zbirki intelektualca, ki ni Slovenec.

Njena največja privlačnost pa je gotovo v njeni zdaj že arhaični slovenščini, v fini in brezhibni vezavi, kakršne ne poznamo več. Zanimiva je rdeča barva platnic, kar je nenavadno za mašno knjigo, ki je bila obvezno črna. Platnico krasi drobno izdelan relief, ki se odpira proti desni in spominja na pavji rep. V sredi se razpenja pozlačen križec Reda svetega Silvestra z vdelanimi romboidi iz biserne matice; iz te je tudi cvet na levi, spodaj.

Knjigo zapira starinska, drobno izdelana zaponka: seveda je zunanji videz knjige sad veliko kasnejšega posega vezavca ali celo lastnika samega.

Nenavaden je prikaz Deteta Jezusa, ki objema križ.

Skrbi za dušo!

Molitvena knjiga
za pobožne Slovence.

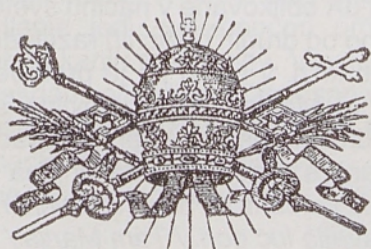
Spisal

KAROL ČIGON,
duhoven Goriške nadškofije
II. pomnožena izdaja.

Z dovoljenjem visokočastitega Go-
riškega nadškofijstva.

Natisnil **J. Steinbrener**
V WINTERBERG-U NA ČESKEM.

*Sveto Cerkev slavno vladajoči
sv. Oče papež*

Leon XIII.

*so milostno podelili založniku te
knjižice s pismom 29. januarja
1889. viteški*

križec reda sv. Silvestra

*kot zasluženemu založniku dobrih
katoliških knjig.*

Kristjan! Kristjana!

Skrbi za dušo!

Friderik Kristjan, kralj Bavar-
ski, je s kamnom svojega prsta-
na na okno zapisal besede:

„Hiti in reši svojo dušo!“

Zapiši si, ljuba kristjanska du-
ša! tudi ti, na okno, in zlasti pa
v svoje srce, in v spomin te be-
sede:

„Hiti in reši svojo dušo!“

Lev Detela

Dunajska razstava Gasparijevih razglednic z božičnimi in drugimi motivi

V dunajskem slovenskem kulturnem centru Korotan so na začetku decembra odprli razstavo slovenskih razglednic. Vse je oblikoval Maksim Gaspari, samosvoj slovenski umetnik, ki je živel med letoma 1883 in 1980. Čeprav je bil po drugi svetovni vojni kot ustvarjalec tudi iz političnih ozirov skorajda pozabljen, so njegove pristrčne razglednice, na katerih je upodobil božične, novoletne, trikraljevske, velikonočne in druge slovenske ljudske običaje živele še naprej v slovenskem narodu in razveseljevale njegovo narodno počutje in ponos.

Danes marsikomu ni več znano, da po letu 1945 v Sloveniji oziroma Jugoslaviji ni bilo mogoče kupiti razglednic oziroma voščilnic z božičnimi motivi. Veliko izjemo so predstavljala v tem oziru Gasparijeve voščilnice, na katerih je umetnik božično praznovanje in božične občutke povezal s slovenskimi narodnimi šegami in navadami, kar je bilo, kot izgleda, sprejemljivo za tedanjo komunistično oblast, ki je te in take Gasparijeve praznične voščilnice v glavnem tolerirala.

Na Gasparijevih razglednicah so upodobljeni kmečki ljudje, ki v slovenski zavesti predstavljajo in tvorijo jedro in izvor slovenskega naroda, njegove korenine in njegove prvotne zgodovinske razsežnosti pred industrializacijo in zmaterializacijo dežele in njene družbe.

Na božičnih razglednicah, ki so še do 20. januarja 2004 na ogled na Dunaju, se srečamo s svečanim, skrivnostno polnim časom okoli svetega večera, novega leta in svetih treh kraljev. Na slikarjevih "Jaslicah" iz leta 1929 je upodobljen hlevček z Jezuščkom, Marijo in pastirčki, toda Gasparijeva Marija je slovenska kmečka žena, ljubeča mati v slovenski narodni noši, ki dviguje v belo haljico oblečeno dete iz zibelke, poslikane s slovenskimi ljudskimi motivi. Pastirčki pri teh jaslicah so slovenski fantki s polhovkami na glavi, pastirice deklice v modrih ru-

tah, ena drži na glavi košaro z zreli rdečimi jabolki, da začutiš, kako ta širijo svoj prijetni duh po skromnem prostoru z ljudmi in domačimi živalmi. Celo oba angelčka, ob repatici, nad celotnim dogajanjem, spominjata na dva slovenska kodroglavčka, le, da so jima zrasle perutnice in lahko letita po zraku. Celotni motiv je podokvirjen z živahno ljudsko ornamentaliko, prepleteno s pisanimi cvetličnimi motivi in devetimi lectovimi srci, ki pa spominjajo tudi na plodove alicvetove. Ti motivi so pravzaprav sestavni deli ljubeznivega prazničnega in lepo obrobjenega belega prtička pod jaslicami s slovenskim narodnim motivom, ki je dodatno na robovih okrašen s temnorjavimi kroglicami, ki bi lahko bile sestavni deli rožnega venca. Tik pod zibelko z Jezusom so na prtičku z močno rdečo barvo zarisane praznično-opozorilne črke IHS, v sredi H-JA oblikovane v načinu svetega križa.

Pod eno od drugih božičnih razglednic so narisani trije križi, v hlevu pa je pred Jezuščkom na stelji in Marijo zbrana številna slovenska kmečka družina najmanj treh generacij. Na notranji strani razglednice je natisnjena naša stara božična kolednica: "Tam u štalci / na ni škalcu / ena svetla luč gori. / Tam Marija / si povija / lepo dete Jezusa."

Vse slike so vzete iz knjige "Maksim Gaspari - Bogastvo razglednic", Mladinska knjiga, Ljubljana, 2000

Posebno zanimive so Gasparijeve upodobitve svetih treh kraljev, ki jih umetnik vedno znova naslika tudi kot mlade, v slovenske noše oblečene kolednike sredi zasnežene zimske pokrajine z znamenjem, pokritim s snegom in ledenimi svečami. Tudi na tej razglednici z "gorenjskim motivom" se srečamo s kolednico: "Poglejte, glejte, kaj je tam, / tri sveti kralji grejo h nam!"

Gaspari je posebno rad slikal velikonočne običaje, krasne slovenske gorenjske ali dolenske butarice, raglje in veselo razigrane fante, ki raznašajo blagoslovljeni ogenj po domovih. Na drugih razglednicah vidimo barvanje pirhov, blagoslavljanje jedi, velikonočno procesijo z banderi ob pokanju možnarjev. V nekem smislu je bil Gaspari velik idilik. Z zanosno vneto je na primer naslikal družinsko idilo po blagoslovu, ko kmečka družina zbrano in svečano uživa blagoslovljene jedi.

Dunajska razstava predstavlja s pomočjo gradiva, ki ga je desetletja zbral Marjan Marinšek iz Velenja, celotni Gasparijev razvojni lok od umetnikovih začetkov pred prvo svetovno vojno v avstro-ogrski monarhiji. Na nekaterih prvih razglednicah se srečamo s častitljivim starim cesarjem Francem Jožefom, a tudi z zadnjim cesarjem Karlom I. in njegovo ženo Cito. Gaspari je upodobil na posebni razglednici celo zadnjega prestolonaslednika, kot piše, cesarjeviča

Franca Jožefa Otona, še danes živečega cesarjevega najstarejšega sina Otona Habsburškega. Veliko razglednic izvira iz prve svetovne vojne, ko je Gaspari, po očetu Italijan, ki mu zato ni bilo potrebno oditi v avstrijsko vojsko, pridno slikal razglednice za slovenske vojake po vseh bojiščih, od Srbije ali Rusije do Posočja. Slovenski vojaki so te razglednice, polne tožb in hrepenenja po domačih krajih, oblikovane s slovenskimi narodnimi motivi, a tudi s spominom na slavo različnih avstrijskih vojskovodij, na primer feldmaršala Radeckega, pošiljali spet nazaj v domače kraje, k svojim družinam, materam in očetom, sestram in bratom, ženam ali ljubicam.

Marinšek je zbral več sto razglednic, tudi takih, ki opevajo kmečko delo, kmečke praznike, šege in navade, letne čase in s temi povezane različne postoritve. Včasih Gaspari alegorično črpa iz slovenske ljudske zakladnice, ko pripoveduje o "lepi Vidi" ali "mladi Bredi". Pisana panorama Gasparijevih ljudskih motivov, deklet z gorenjskimi nageljni, korenjaških mož z brkami, godcev s harmoniko, plesočih parov, cerkvic in kapelic, je sicer več ali manj preteklost, vendar tudi po Gasparijevi zaslugi ostaja kot zgodovinski spomin o slovenski dediščini zapisana v naših srcih.

Na Dunaju je razstava Gasparijevih razglednic naredila močan vtis tudi na avstrijske obiskovalce in na same Dunajčane, ki so ob pogledu na motive iz Avstro-Ogrske in iz prve svetovne vojne doživeli te podobe tudi kot del svojega zgodovinskega spomina in kot povezavo s slovenskimi ljudskimi koreninami, ki so se stoletja sooblikovale v povezavi z drugimi staroavstrijskimi narodi. Pričujočo razstavo nameravajo zato prikazati širši javnosti tudi v avstrijskem etnografskem muzeju na gradu Kittsee.

Prisrčen otvoritveni večer v domu Korotan je popestril z izbranimi slovenskimi božičnimi in drugimi pesmimi trio Moj dom iz Velenja z odličnima pevkama Kristino Šuster in Tanojo Meža, ki ju je na citrah spremljal zbiratelj Gasparijevih razglednic Marjan Marinšek.

Nadia Roncelli

Vera Vetrih in Maria Bidovec

Intervju z avtoricama slovarja Verbi sloveni / Slovenski glagoli

Pri založbi MLADIKA je letos izšel jezikovni priročnik za učenje slovenskega jezika z naslovom *Verbi sloveni / Slovenski glagoli*. Gre za slovensko-italijanski slovar slovenskih glagolov, obravnavanih glede na vid. Delo je novost na področju jezikovne didaktike in predstavlja dragocen in koristen pripomoček za vse, ki se pri učenju slovenskega jezika prvič spopadejo s problemom glagolske dovršenosti in nedovršenosti. Slovar bogatita sicer še uvodno poglavje o slovenskem glagolu ter abecedni seznam dovršenih in nedovršenih oblik istega glagola.

Avtorici Vera Vetrih in Maria Bidovec sta za pripravo tega dela izhajali iz lastnih izkušenj pri poučevanju slovenščine tujcem, ker sta želeli zapolniti vrzel, ki je dolgo vladala na področju jezikovnih didaktičnih pripomočkov. O genezi in ciljnih njunega dela smo ju podrobneje povprašali.

Kdaj in zakaj se je sprožila zamisel o pripravi tega slovarja? Komu ga namenjate? Ciljna publika tega slovarja in priročnika so le italijanski študenti slovenskega jezika?

Vera Vetrih: Tej zamisli je botrovalo prijateljstvo, ki sva ga sklenili leta 1999, ko sva se na Oddelku za slovanske in srednjeevropske študije Filozofske fakultete Univerze la Sapienza v Rimu prvič srečali. Obema je bila Stolica za slovenski jezik in književnost, ki jo je takrat vodil profesor Miran Košuta, skupni dom: lektorici slovenščine, ki je prihajala iz Ljubljane, in študentki slovenističnega doktorskega študija, ki je prihajala iz Rima. Obema so bile skupne tudi primorske korenine.

Najina srečanja se seveda niso omejila le na prijateljstvo, temveč so iz dneva v dan postajala vse bolj strokovne narave, saj je vloga lektorja, poleg pedagoškega dela, tudi navezovanje in vzdrževanje stikov z bivšimi diplomanti slovenistike. Združevale so naju tudi izkušnje s področja poučevanja slovenščine italijanskim naslovnikom na eni strani ter prevajanja iz slovenščine v italijanščino na drugi strani. Didaktični seminar o glagolskem vidu v štud. l. 2000/2001 na Oddelku za slovanske in srednjeevropske študije FF rimske univerze, strokovna srečanja lektorjev slovenščine na FF v Ljubljani ter obilica dodatnega didaktičnega gradiva, ki je bilo

Vera Vetrih

Maria Bidovec

plod dolgoletnega pedagoškega dela, so pripomogli k odločitvi za ta skupni projekt in k dokončnemu izoblikovanju koncepta.

Neradi uporabljava s tem v zvezi ime slovar: najino delo je le didaktični pripomoček z vsemi omejitvami (italijanske ustreznice gesla, vezljivost s primeri, uvodno poglavje o glagolu v celoti), ki so za podobne priročnike značilne. Namenjen je seveda najprej italijanskim naslovnikom (študentom slovenistike na italijanskih univerzah, slušateljem in učiteljem na tečajih slovenskega jezika in kulture za odrasle v Italiji), koristil pa bo tudi Slovencem (predvsem dijakom), ki živijo v Italiji in ki so jim lahko interference italijanskega jezika ovira na poti do suverena obvladanja standardnega slovenskega jezika. Drugi del (seveda brez prevoda) in tretji del pa bi lahko s pridom uporabljali vsi tujci, ki se učijo slovenščine kot tujega ali drugega jezika.

Koliko časa je trajalo načrtovanje slovarja in kako sta potekala izbira glagolov in sestavljanje slovarja? Kje so se pojavile največje težave, ali pa je delo gladko steklo?

Maria Bidovec: Delo je v glavnem potekalo sorazmerno gladko, a je bilo zelo naporno. Vseskozi sva se skupaj soočali z raznimi vprašanji, ki so sproti nastajala, in veliko diskutirali, deloma tudi zelo

živahno. Kljub nedvomno objektivnim zakonom, ki ga urejajo, jezik ni matematika: v mnogih primerih so možne razne variante in gledanje dveh ljudi na isto vprašanje je lahko različno. Ravno tako tesno in konstruktivno sodelovanje ter medsebojno dopolnjevanje pa naju je privedlo do rezultatov, ki bi jih vsaka od naju ločeno najbrž ne dosegla.

Niti enega primera ni bilo, ko sva neki glagol enostavno "prevzeli" iz kakega slovarja: za vsakega sva bolj ali manj dolgo podebatirali, ali in zakaj ga je primerno vzeti v poštev, kako ga je treba prevesti itd. Če sva npr. za nekatere bolj uporabljane glagole končno izbrali samo en prevod ali dva, to nikakor ni bilo zavoljo hitre rešitve problema, pač pa zato, ker sva iskali ravno najprimernejši prevod, takega, ki zares odgovarja, kar seveda ne izključuje, da sva deloma dodajali tudi sinonime, zlasti ko je šlo za sicer dvoumne primere.

Iskreno ne bi znala povedati, ali so bile večje težave s prevajanjem - kar na prvi pogled zgleda bolj logično in razumljivo - ali pa s samo izbiro glagolov, kajti tudi poslednja naloga je bila zelo zahtevna, in vseskozi sva se čutili zelo odgovorni za vsako "izključitev" in vsako "sprejetje".

Ali sta se kdaj v preteklosti že lotili podobnih načrtov?

Vera Vetrih: Kot predavateljica italijanskega jezika Univerze v Ljubljani (zdaj tudi Univerze na Primorskem) se že dve desetletji soočam s pomanjkanjem didaktičnih materialov, saj tudi italijanščina na tem področju daleč zaostaja npr. za angleščino. Tako sem se v štud. l. 1991/1992 na Univerzi za tuje v Sieni že lotila podobnega projekta in ob sodelovanju predavateljic Sandre Radicchi in Sabine Maffei izdelala univerzitetni učbenik *L'Italiano per operatori economici*, ki ga je leta 1993 izdal Gospodarski vestnik v Ljubljani.

Maria Bidovec: Podobnih načrtov se do zdaj še nisem lotila, čeprav sem na to večkrat pomislila. Moje zanimanje za jezike in prevajanje sega pravzaprav nazaj v moje otroštvo: ker sem po značaju urejen in sistematičen človek, so me že kot otroka privlačile med drugim tudi take knjige, ki so mnogim dijakom zoprne, kot so slovnice in zlasti slovarji.

Moj oče ima že več desetletij pravo zbirko slovarjev - skoraj tisoč, v 70 različnih jezikih - ta njegova "bolezen" pa je bila očitno nalezljiva.

Že kot mlada študentka, pa tudi prej, sem pogosto sanjerala o tem, da bom nekoč tudi sama sestavila slovar. Ko sem se začela podrobneje ukvarjati s slovenistiko, so se "sanje" o slovarju in jezikovnih pripomočkih seveda začele čedalje bolj usmerjati prav k temu področju, dejansko lotila pa se tega nisem nikoli. Sestavljanje "pravega" slovarja, če naj bo resen proizvod in ne zgolj plod nekritičnega prepisovanja iz drugih, mogoče celo zastarelih slovarjev - kar

nekateri na žalost delajo, in kar ima včasih za posledico sestavo skoraj neuporabnih knjig - je izredno zahtevno in res nehvaležno delo.

Ne vem, ali in kdaj bi se sama lotila pisanja takega ali podobnega primomočka, kot so ti najini "Glagoli", če bi bila iniciativa odvisna od mene. Dejansko pa je to bila zamisel kolegice Vere Vetrih, ki me je s svojim navdušenjem precej hitro pregovorila, da se skupaj z njo spustim v to "avanturo". Časa je vedno premalo za vse, in na tem projektu sva morali delati ob svojih rednih obveznostih, se pravi v svojem prostem času, brez kakršnekoli gmotne podpore. Osebno menim, da je vsaj kanček idealizma zelo dragocen za uresničitev kakršnegakoli, tudi manjšega "podviga" s področja kulture, če naj bo kultura zares nekaj, kar človeka bogati in plemeniti.

Ker se že več let strokovno ukvarjam z izrednim likom Janeza Vajkarda Valvasorja, imam njegov neverjetni idealizem takorekoč vedno pred očmi: Pred človekom, ki je za uresničitev velikanskega projekta Slave Vojvodine Kranjske kot znano žrtvoval vse svoje bogastvo, svoje gradove, svojo ljubljeno knjižnico in končno tudi zdravje in dejansko samo življenje - me je pogosto kar sram, ko pomislim, kako majhen je bil do zdaj moj prispevek za slovensko kulturo.

Kateri pripomoček je po Vajinem mnenju še neobhodno potreben pri poučevanju slovenščine tujcem?

Vera Vetrih: Prve pedagoške izkušnje s poučevanjem slovenščine italijanskim naslovnikom sem

pridobivala v Perugii (k temu se bom pozneje še vrnila) in že takrat v praksi ugotovila pomanjkljivost naših učbenikov glede na kulturne vsebine. To spoznanje se je skozi pedagoško prakso na rimski univerzi še utrdilo, zato sem se vpisala na podiplomski slovenistični študij FF v Ljubljani in raziskovalno delo osredotočila na didaktične pristope pri poučevanju kulture in civilizacije v okviru lektorata slovenščine na tujih univerzah. To področje zahteva danes, zaradi medkulturnih povezav in večjezičnosti, vse večjo pozornost.

Maria Bidovec: Če primerjamo ogromno količino gradiva, ki obstaja za t.i. "večje jezike", menim, da je vsak kvaliteten prispevek na tem področju, naj gre za velik slovar ali pa za veliko manj zahtevno delo, kot je ta najin pripomoček, dragocen in dobrodošel. Posebno koristen bi bil po mojem mnenju velik frazeološki slovar: velika podpora pa bo seveda prišla iz novega velikega slovensko-italijanskega slovarja Sergija Šlenca, ki bo dopolnjeval že l. 1997 objavljeni italijansko-slovenski del.

Na področju samih glagolov je potreba po moje največja: za slovanski jezik, ki ima največ govorcev, namreč ruščino, obstaja za tujce (tudi za Italijane) npr. več priročnikov, slovarčkov in pripomočkov vseh vrst, ki so izključno posvečeni glagolu - ki je najtežja in hkrati najpomembnejša komponenta v vseh jezikih - s posebnim ozirom na glagolski vid, najtežjo kategorijo za neslovanske učence. Dobro bi bilo, če bi nastalo več bodisi teoretičnih študij bodisi praktičnih priložnosti prav na tem področju.

Vera Vetrlih ste po rodu Primorka, že veliko let pa živite v Ljubljani, kjer tudi poučujete italijanščino na univerzi. Delovna pot pa vas je pripeljala v Italijo, točneje v Rim, kjer ste bili lektorica slovenskega jezika na univerzi La Sapienza, in v Umbrijo. Ali nam lahko kaj več poveste o svojih didaktičnih izkušnjah?

Vera Vetrlih: Kot sem že omenila, moje pedagoške izkušnje s poučevanjem slovenščine v Italiji segajo v leto 1993, ko sem prek Veleposlaništva Republike Italije v Sloveniji prevzela vodstvo in izvajanje intenzivnih tečajev slovenskega jezika in kulture za uslužbence (častniške kadre v okviru mednarodnega sodelovanja NATA) italijanskega obrambnega ministrstva. Poučevanje so uvedli šele prvič, zato sem v italijanskem jeziku izdelala samostojni program za intenzivni začetni tečaj (360 ur pouka) ter izpopolnjevalni tečaj (600 ur pouka).

Tečaji so potekali v letih 1993/94, 1994/95 in 1996/97; zaradi intenzivno zasnovanega programa

sem morala veliko pozornosti posvetiti metodiki jezikovnega poučevanja in si že takrat izdelati goro dodatnih didaktičnih materialov.

Ob zaključku šolskega leta so vsi slušatelji opravljali izpit iz preverjanja receptivnih in produktivnih govornih zmožnosti v skladu s standardi jezikovnega izobraževanja v okviru NATA, ki je potrdil njihovo aktivno znanje slovenščine

Kakšno je bilo zanimanje za slovenščino pri Vaših študentih? Zakaj so se učili slovenščine?

Vera Vetrlih: Študenti, ki so v letih 1999-2002 obiskovali predavanja slovenskega jezika in kulture, ki sem jih vodila v okviru lektorata Stolice za slovenski jezik in književnost na rimski univerzi La Sapienza (osem študentov je bilo redno vpisanih in so študij uspešno zaključili, osem študentov pa je obiskovalo samo lektorat, prihajali so z drugih univerz, med njimi so bili tudi univerzitetni profesorji) so se odločili za študij slovenščine iz različnih motivov. Najpogostejši so bili boljše poklicne možnosti, strokovno sodelovanje z našimi institucijami in znanstveniki, želja po spoznavanju kulture sosednjega naroda, šele na zadnjem mestu pa vračanje k svojim koreninam.

Maria Bidovec živite v Rimu, diplomirali ste iz slovenistike in v kratkem boste tudi doktorirali. Katere je področje Vašega raziskovanja?

Maria Bidovec: Pred desetimi leti sem diplomirala iz slovenistike z nalogo o romanu Jutri čez Jordan Alojza Rebule. Po osebnem srečanju in dopisovanju z avtorjem sem začela delati tudi na prevodu njegove Kačje rože. Delo sem dokončala in izpopolnila z dragocenimi pripombami in nasveti samega Rebule, ki je kot znano ne samo mojster slovenskega jezika, pač pa tudi perfektno obvlada italijanščino. Prevod pa je žal ostal neobjavljen. Že dve leti pa pišem disertacijo o Valvasorju, posebej o njegovi narativnosti in razmerju do slovenskega ljudskega pripovedništva. Delo sem pravkar končala in oddala, zagovor pa bo najbrž šele spomladi. Veliki polihistor me je s svojo osebnostjo - kot sem že omenila - tako očaral, da bom njegovo delo predvidoma raziskovala še naprej.

Gospa Bidovec, Vaš priimek je na Primorskem zelo poznan; zanima me, ali ste v sorodu z narodnim herojem Ferdom Bidovcem?

Maria Bidovec: Ja, Ferdo Bidovec je bil moj stric, starejši brat mojega očeta Mirota, ki je edini še živ od 10 otrok. Ta veja Bidovcev izhaja pravzaprav

iz Gorenjske, natančneje iz Žirovnice, rojstnega kraja mojega starega očeta, tako, da če srečate kakšnega Bidovca na Primorskem, je to zagotovo član naše družine. Moj oče, ki je danes star 85 let, se zelo dobro spominja tistih tragičnih časov, ki so tako hudo prizadeli slovensko skupnost v Trstu in na Primorskem sploh, Ferdotovi družini sami pa vsekali izredno globoko rano, ki se nikoli več ni zacelila. Izmed številnih anekdot, ki sem jih slišala od očeta v zvezi z njegovim bratom, bi tukaj povedala to dvojico: Oče je pripovedoval, kako je bil Ferdo vedno v zadregi, ko je pogosto moral zvečer, takoj po večerji, iti na sestanek, saj takrat je bilo običajno, da so otroci, tudi če so bili stari dvajset let in čez, zvečer ostali doma. Družina seveda ni imela pojma, kakšni sestanki so bili to, meni pa se je zmeraj zdelo pretresljivo, da je bil fant, ki se je tako odločno boril za svoj ideal in ki se očitno ni bal niti smrti, po drugi strani tako obziren do lastne matere, tako da je vsakič, ko je moral na sestanek, tiho in skoraj z občutkom krivde izrekel besede: "Tudi danes moram iti".

Posebno pretresljiva pa se mi zdi podrobnost iz dneva, ko je bila izvršena smrtna obsodba Ferdota in ostalih treh fantov, Marušiča, Miloša in Valenčiča. Mojemu očetu, ki je bil takrat star manj kot 12 let - s Ferdotom sta si bila skoraj 11 let narazen - je ostal vtisnjen v spomin zlasti sledeči prizor iz tistega dne, 6. septembra 1930, ko je bila predvidena ustrelitev fantov. Televizije takrat seveda ni bilo, in tudi radia doma niso imeli, tako da je vest o dejanski izvršitvi obsodbe, torej Ferdotovi smrti, domov prinesel njegov oče, moj stari oče. Tudi 12-letni deček, ki je več desetletij kasneje postal moj oče, je bil doma. Mama je stala negibna v spalnici, v temi, in čakala brez besed, mogoče v upanju, da se bo le zgodil kak čudež. Moj oče, tisti deček, je videl, kako je njegov oče, redkobeseden hribovec, stopil na prag temne sobe in čisto preprosto povedal ženi: "Ferdo je zdaj med angeli."

Kaj pa načrtujeta za naprej? Ali imata v mislih še kak drug projekt?

Maria Bidovec - Vera Vetrlih: Doktorska disertacija je pravkar oddana, magistrski študij s področja poučevanja slovenske kulture je sredi zamaha: mogoče pa je to že napoved najinega novega projekta...

Hvala za izčrpne in zanimive odgovore. Želimo Vama uspešno študijsko pot in da bi se s podobnim navdušenjem in zavzetostjo lotili tudi drugih načrtov, ki so Vama pri srcu.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da v Avstraliji živi več kot dvajset tisoč Slovencev, a da se na njihovih prireditvah ne zbere več kot sto ljudi...
- da je na papeških visokih šolah in univerzah v Rimu vpisanih 20.000 študentov in da jih poučuje več kot 2.000 profesorjev...
- da ima revija Božja beseda, ki jo v Torontu v Kanadi izdajajo slovenski lazaristi, 1.159 naročnikov...
- da so albumu Barve sojnosti p. Marka Rupnika, ki ga je izdalo koprsko Ognjišče, napisali spremne besede bivši milanski nadškof kardinal Martini, pravoslavni teolog Olivier Clément ter katoliški teolog in pravkar imenovani kardinal p. Tomaš Špidlík...
- da bo slovenska kultura drugo leto praznovala stoletnico rojstva pesnika Srečka Kosovele...
- da je bilo po drugi svetovni vojni v Evropi dvanajst milijonov nemških beguncev...
- da je Marjetka Smrekar, ki živi mrtvoudna na vozičku, izdala novo knjižico religioznih misli "ISKRICE DUHA za vsak teden v letu"...
- da je revija "DUHOVNO ŽIVLJENJE", ki jo izdaja Slovensko dušno pastirstvo v Argentini, letos dosegla 70. leto izhajanja...
- da se deželni svetovalec Furlanije Julijske krajine dr. Mirko Špacapan, potem ko je organiziral srečanje šole v Romjanu z deželnim odbornikom Antonazem, ni smel udeležiti srečanja, da ne bi vznemiril drugih svojih kolegov v deželnem svetu...
- da ima Slovenija tisoč starih orgel in da jih je največ v Ribniški dolini...
- da je na letošnji 31. literarni natečaj Mladike do 17. decembra v roku prispelo 53 prispevkov v prozi in 59 prispevkov poezije...

Marija Šedivy

Pručka

Priporočena na literarnem natečaju revije Mladika

Zeblo jo je, čeprav je že od jutra pridno nalagala drva v kamin. Ker je kar nekaj časa ni bilo, so se stene dodobra ohladile. Mraz je lezel iz vseh kotov, zato je vzela pručko in sedla tik pred kamin.

“Jutri bo že bolje,” si je rekla in si grela premrle roke. Jutri bo že lahko delala.

Rada je delala. Včasih je celo pretiravala. Kako tudi ne bi, ko pa je imela srečo, da je uspela v poklicu, v katerem je našla sebe in jo je osrečeval.

Pa vendar se tokrat ni in ni mogla ogreti za posel, ki so ji ga ponudili.

Naročilo jo je pravzaprav presenetilo, a ker je prišlo iz njenega rojstnega kraja in ker jo je prišel osebno prositi nekdanji sosed, ni mogla odreči. Zdaj pa jo je čas že rahlo priganjal. Do božiča je bilo le še nekaj več kot mesec, ona pa še vedno ni pričela z oblikovanjem Svete družine. Kot oblikovalki, ki je prejela že kar nekaj priznanj, ji to ne bi smelo povzročati težav. Pa vendar pravega navdiha ni in ni bilo. In zato se je jezila. Nase, na soseda, na vse, ki so se spomnili nanjo. Zakaj prav ona, ki že od otroštva ne hodi več k maši? V cerkev je šla le še za najdražjimi pokojniki. In zdaj naj ona oblikuje jasli za domačo cerkev. Nič čudnega, če ne najde nobene oprijemljive zamisli. Toda obljuba je obljuba in nazadnje mora le priznati, da ji kar malo godi, da se je v domači vasi še spomnijo.

Zdaj zmrzuje v svojem zatočišču, v koči v hribih, in upa, da bo v samoti in beli tišini, ki jo obdaja, le začela z delom. Že jutri, ko se bo ogrelo, in ko bo skozi okno opazovala zasnežene smreke in se prepuščala mislim na praznike.

“Le zakaj sem privolila?” je ponovno zavzdihnila in se odpravila k štedilniku, da pristavi vodo za čaj.

“Nabožni kipci zares niso moje področje dela. To, da ne hodim v cerkev, nikako ne pomeni, da ne bi zmogla takega dela in da ne verujem, pa vendar...”

Verovala je. Po svoje. Verovala je v lepoto narave, v življenje, v ljudi, v tisti kanček dobrega v vsakem. Verovala je v svoje delo, v ljubezen, v nekaj,

kar nas usmerja in ohranja v nas izročila prednikov. Tudi nekatere cerkvene praznike je praznovala. Sama. Po svoje. Vedno.

Odkar pomni, je na predvečer božiča poslušala Sveto noč, blaženo noč. Tudi takrat, ko je pri nas v javnosti niso prepevali.

“Zdaj, ko pesem spremljajo najrazličnejša voščila in reklame že ves december, so ji odvzeli nekdanji čar,” je jezno zamrmrala, ko se je spomnila, kako je uživala, ko je sedela ob sveči in se je iz radia tiho razlegala pesem, ki jo je nekoč prepevala s starši pred božičnim drevesčkom.

Iz razmišljanja jo je vzdramil čajnik, ki je že glasno piskal. Nalila si je čaj in se s skodelico v roki spet usmerila h kaminu. Tam je stala od ognja ožarjena pručka. Pručka, ki jo spremlja že od rane mladosti. Pozna se ji, da je stara, a je še vedno lepa, enkratna. Z leti je celo pridobila. Preden je ponovno sedla nanjo, jo je s posebnim spoštovanjem pobožala.

Tedaj ga je zagledala. Njegovo sključeno postavo, grčave roke, ki pobožno božajo desko, oblance ob njegovih nogah, zaprašeno mizarsko delavnico. Mizar Jožef. Da, lahko bi bil Jožef, pa ni bil. Bil je Jakob. Jakob mizar.

Ko je privekala na svet, je bil že pri hiši. Nihče ji ni nikoli povedal, kako to, da je pri njih. Ni vedela, odkod je prišel in kdo pravzaprav je. Bil je enostavno tu. Vedno enak. Vedno na isti poti. Od izbe do delavnice in nazaj. Rahlo sključen, z rokami, prekrižanimi na hrbtu, je sleherno jutro prikrevsal iz sobice, ki je bila v zadnjem delu hiše, tik ob drvarnici. Previdno je stopal preko dvorišča. Med hišama, kjer se je pot spuščala, je podrsaval še previdneje in se z levo roko oprijemal zidu. Na koncu poti je obstal, s pogledom zaokrožil po pokrajini, ki se je odprla, potem pa zakoračil proti delavnici. Bila je pod sobo, v kateri je živela. Slišala je, kako je v vratih delavnice zaškrtal velik ključ. Jakob je postal na pragu, globoko vzdihnil, se z obema rokama prijel za podboja vrat in s težavo prestopil visoki prag. Potem je delal. Ves dan. Do večera, ko je odšel po isti poti s še težjim korakom nazaj v svojo sobo.

Odrasli se niso kdove kako zanimali zanj, zanj pa je bil prav magnet. Nekaj na njem jo je že od nekdaj privlačilo. Morda tista skrivnostnost, ki ga je obdajala. Morda njegova molčečnost. Ali pa tisti značilni vonj po lesu, ki je vel od njega. Kdo bi vedel, kaj je bilo? Zjutraj je sedela na stopnicah in čakala, da je Jakob prikrevsal do nje. Potem mu je sledila. Opazila je, da je preko Jakobovega obraza včasih hušknil nasmeh, ko je še čisto majcena s prekrižanimi rokami in upognjena kot on tiho racala za njim.

Kadar je postajala na pragu delavnice, se je pretvarjal, da je ne vidi. Ona pa je tiho stala in ga opazovala, kako vpenja desko v skobeljnik, kako jo potem obdeluje, dolgo in ljubeče, dokler ni povsem gladka. Oblanci, ki so leteli izpod njegovih spretnih rok, so se svetili in svedrali in mehko padali k njegovim nogam. Proti koncu dneva jih je bila polna delavnica. In tako lepo je dišalo. Po lesu. Po Jakobu. Po njegovi obleki. Bila je prepričana, da dišijo tako tudi njegovi beli lasje, košati brki pod nosom, brada, njegove roke. Mikalo jo je, da bi ga kdaj prijela za roko. Pa se je bala. Ker je ni nikoli pogledal. Ker ni govoril. Samo mrmral je. Zato so tudi odrasli praviloma hodili mimo njega brez besed.

Nekega dne jo je babica prosila, naj pokliče Jakoba h kosilu.

“Glasno mu reči - essen. Zapomni si, essen. Jakob razume samo nemško. Pa glasno zakriči, ker je naglušen,” je še pojasnila.

Stekla je med hišama in na pragu delavnice obstala. Samo droben trenutek. Vstopila je. Zdaj je prihajala z nalogo in zato je imela vso pravico, da vstopi. Prikradla se je Jakobu za hrbet, potem na ves glas zavpila:

“Jesti!”

Jakob se je stresel, spustil iz rok skobljč, nakar je začel na ves glas bentiti. Ker je govoril nemško, ga seveda ni razumela, a iz glasu je razbrala, da je zelo jezen. In ker je bila ob njem samo ona, je vedela, da je njegov bes namenjen prav njej. S sklonjeno glavo mu je v varni razdalji sledila iz delavnice.

Ob nedeljah je šla z mamo ali babico k maši, a ker je bila cerkev zelo oddaljena, sta jo večkrat pustili doma. Jakob ni hodil v cerkev. Praznje oblečen je zavil v gozd za hišo. Če je le mogla, mu je sledila. Skrita za drevesom ga je opazovala, kako je Jakob razgrnil žepni robec vedno na isti štor. Sedel je, sklenil roki in s sklonjeno glavo nekaj pol-

glasno žebiral. Občasno je dvignil glavo, strmel v vrhove dreves in premikal ustnice, kot da se pogovarja z njimi.

Nekoč ji je v strmini spodrsnilo in pristala je pri njegovih nogah. Polna groze se je zastrmela vanj.

“Joj, kako modre oči ima. Kot jetrnik,” jo je prešinilo, ko se je zagledala v jasne oči, sicer skrite pod košatimi, snežno belimi obrvmi. Tokrat je ni gledal sovražno, le malce začudeno.

“Essen,” je v zadregi zajecljala, se pobrala s tal in stekla proti domu.

Tudi Jakob se je s težavo dvignil s štora. Slišala je njegovo težko dihanje za sabo in drsanje njegovih nog. Obstala je. Ne da bi se ozrla, ga je počakala, nato pa stopicala vstric z njim. Kar naenkrat je stegnila drobno ročico in se dotaknila njegove raskave roke. Ni je umaknil, pa tudi v brado ni mrmral. Le pogledal jo je, in ona se je zazrla vanj.

Tisto leto je pod božičnim drevesčkom stala pručka. Prvič je bil z njimi tudi Jakob. Peli so Sveta noč, blažena noč, in ko je pesem izzvenela, je stekla k pručki. Bila je vsa ožarjena. Kot malo prej tam pred kaminom.

Avto je ustavila pod hribom. Na levi je še vedno stala gostilna, v kateri so se po maši ustavljali na kisli juhi. Tik nad parkiriščem je pokopališče. Iz prtljažnika je vzela svečo in se napotila proti grobu. Sneg je škripal pod njenimi nogami. Šla je počasi in se ustavila zdaj tu, zdaj tam. Sami znanci. Tam za križem so njeni. Prižge svečo. Poklepeta z njimi, potem pa ji pogled zaplava nad griče in se ustavi na nasprotnem bregu. Cerkev. Na grebenu stoji. Tik nje župnišče, malo niže šola, pred njo stari vodnjak, vse naokrog pa hiše kot nekoč.

Drselo ji je, ko se je vzpenjala proti cerkvi. Težka vrata so rahlo zastokala, ko jih je odprla. Obstala je in se zastrmela v podobo Marije na oltarju. Šele čez čas je v klopih opazila nekaj glav, pokritih z rutami. Zdaj se je dvignila ena, potem druga. Kot sence so drsele mimo nje. Ona pa je kar stala. Nekaj davno pozabljenega se je dotaknilo. V nosu jo je zaščegetal vonj po kadilu. Drobcena deklica je stala s sklenjenimi ročicami ob babici, mami, atu. Nekdo se je dotaknil. Obraz iz mladosti.

“Čestitam! Zelo smo ponosni,” je zaslišala in sledila s pogledom znanki.

Tam so bile jaslice. Obstala je pred njimi. S pogledom je pobožala Jakoba, se nasmehnila pomlajeni babici in se zastrmela v detece. Laski so se mu svedrali kot Jakobovi oblanci.

M. Žitnik

Čarodejke (XVI.)

“Kdo vam verjame!”
 “Zakaj ne bi smela na turistične ture?”

“To že, toda na moje vprašanje niste odgovorila iskreno!”

“Morda iščeš hudodelnike in hudodelnice, ker se gnjaviš s kriminalnimi romančki namesto s svetovno klasiko. In nekaj poezije ti ne bi škodovalo!”

“Oh, vi ne veste, kje živite! V našem razredu vsi berejo Nabukova!”

“Ki je na meji šund literature!”

“Še vedno bolje, kot bondovski podvigi!”

“Eh, Bondovih romanov ni, so pač Bondovi filmi, to pa vem tudi jaz!”

“Vi sploh veliko znate in veliko veste!”

“Angelika, lepo prosim, ne bodi ironična kot stari očanci in mi verjemi, da sem tudi jaz v tvojih letih študirala filozofske traktate od Kanta naprej!”

“Bom poskusila.”

“V mladih letih sem tudi prepisovala v zvezčke najlepše poezije. V slovenskih prevodih je domala vse!”

“Vi ste prava utilitaristka! Hočete, da bi si bogatila besedni zaklad! Mi še latinski glagoli gledajo iz ušes!”

“Saj bi ti ravno zato prav prišla Kosovelova, Murnova in Strniševa pesem!”

“V neki recenziji sem brala, da je Strniša udarjen na srednjeveško pojmovanje sveta.”

“To so natolcevanja njegovih sovražnikov! Če ti povem, da je za nagrado najbolj znane slovenske popevke prejel prvo nagrado! Ena od njegovih popevk je bila na festivalu Evrosonga!”

“Saj, tisto jodlanje o rožcah in planincih ni ravno besedilo za dvajseto stoletje!”

“Seveda ni! Nobenih rožic v njegovih poezijah, pač pa meditacije o oddaljenih sončnih sistemih, o čudnih pokrajinah starega Guliverja in nadaljevanja znanih nedokončanih zgodb!”

“Aha, spet poučujete mladino!”

“Strniševe pesmi so mi najbolj pri srcu.”

“Jaz pa imam tri srca, kot hobotnice in Radenska!”

“Strniša je moj najljubši pesnik!”

“Pa kako, če ste v Trstu edina, ki ga bere!”

“In smo tam! Na meji z ignoranco!”

“Čakte, gospa, jaz pa zares nisem ignorantna!”

“Oprosti, se mi je zareklo, saj zares ne morem vedeti, če sem edina bralka kozmične poezije!”

“In odkod zdaj skoči ven kozmična pesem?”

“Iz Strniševe zbirke ZVEZDE!”

“No, nisem znala.”

“Zdaj ti je znano. Ti jo bom prinesla. Je zares nekaj posebnega.”

“Prosim, ne zamerte za prej, ampak vsakdo ima svoje muhe.”

Odšla je, odvihrala, kot deklice čarovnice s filmskega platna! Lepa kot čudež. Saj, tudi to sem zamudila. Tako inteligentno hčer! Lahko bi se sicer poskusila s Saidom, a se mi takoj utrne logična varianta: kaj pa, če ima Said že dolgo tovrstno hčer ali sina? Kdo pa ve, kaj ima energični mladeč za seboj, ko je pred menoj? Vrag me citraj, da moram asociirati neko nebulozno družino z najmanj primernim osebkom! Mar bi ne bilo bolj logično, da bi se bila tam na moskovskih ulicah jaz zapletla v ljubezen in dopisovanje s knjigo-ljubiteljem Aljošo? Mar bi to ne bilo manj škodljivo za sveti mir v mojem okolju? Pri sveti Ceciliji! Kaj vse napravi dobro vzgojen človek za pubertetnico, katere starši hočejo, da bi imela na višji same desetice! Celó v latinščini!

Lahko bi si čestitala, ker sem rešila situacijo v Gizelini bližini. In če se bo kdo iz Moskve kar na lepem pojavil pred njenim pragom? Kaj bo tedaj storila? Oh, že vem, zavrtela se bo na vse viže, da bo izmuznila svoja doživetja tujim očem! Tista, ki nikoli nič ne stori zase, sem jaz! Trenutno, “poročena”, s turistično agencijo! In še srečna, da sem v službi, v kontaktu z množico ljubiteljev sveta!

Potovanja so tako pestra, v tihe dimenzije čarobnih obal in kaotične, a tudi nevarne me-

tropole. Kar je bilo nekoč najvarnejše, čeprav negostoljubno velemesto, je marsikje tvegano področje. Niti potovanja na skrajno drago Japonsko niso več tako luksuzno varna, odkar so se začele pojavljati skupine ustrahovalnih teroristov. Preverjati je treba celo med potniki, če ni kje kak nevaren element. A to prepuščam izvedencem, če pa so ob svojem poslu premalo nevidni, je to njihova stvar! Saj pravkar "filozofiram" s hudobijo postarane ženske! Ampak! Nekdo mora biti v tem kolesju tak, kot sem jaz, sicer bi bila vsaka ustanova gluha loza prisluškovalcev ter naivnežev. Ko je prišla neka bistrournna gospa v naš urad protestirat, češ, da ji ni nihče povedal, kako so prisluškovali njenim privatnim pogovorom (čenčam!), jo je njena prijateljica mirila: "Dej, dej, taku se buojo naučili nekej več kulture! Buodi kontenta, ki če ne, kdu čieš, de buo znou, de si še na sviete!"

Kako daleč smo od nekdanjih sigurnih časov! Če pa bodo za omenjeno prisluškovanje izvedeli poslovneži, ki potujejo z našo firmo, bo zaresni preplah! Kakšna zgaga! Koliko prerekanja, komentarjev, kopiranih idej, mar ne? Moja miroljubnost ob vsem tem ne zaleže preveliko! Me zgolj potrjuje v misli, da živimo v umišljenem svetu propadlih vrednot.

Jaz sama sem, kot je opazil moj oče, fasadno bitje. Začuda me rabijo! Zato vztrajam, saj moj oče tudi prenaša vsakdanje marnje sitne žene! Iz ljubezni se je pri njiju razvila imenitna koalicija. Tega, da bi se mi kaj takega, znosnega iz prvih družinskih omama ne posrečilo, me vedno bolj utrjuje v samskem stanu.

DINAMIKA

Kar naenkrat je v večernih urah pozvonilo pri vhodnih vratih v svetlo trenirko in v športni čepici s ščitkom neznana oseba. Nisem takoj opazila, da je to moja draga Angelika. Prihajala je s prvega treninga, kamor jo je napolil neki znanec, bivši prvak v skoku v daljino.

"Pa te zares veseli taka dejavnost?"

"Ne le veseli, me navdušuje! Še nikoli nisem bila tako srečna! To je dimenzija, ki ji ni pare?"

Da je prelepo tekrovati v družbi športnic in športnikov, da se tako oddaljuje od vseh banalnosti, ki so nakopičene v sodobni družbi. Greš na preizkus svojega dosega, in če lahko premoreš zmago nad ostalimi, pomeni, da si spo-

soben atlet. Všeč da ji je sproščeni tek čez ovire, zlasti pa precizni trening vsako popoldne.

"Ponekod srečaš pametne ljudi!"

Angelika je bila vsa zadovoljna, da sem tudi jaz prekomerno navdušena nad stvarmi, ki so po njeni presoji bile daleč od mojih pojmov.

"Vsak človek je sestavina zelo različnih vplivov," se ji zasmejem.

"Vsi smo kar pisana mineštra!"

Toda zvečer sem zaman prepričevala Gizelo, kako pametno hčer ima.

"Prav ti jo hočeš napeljati k atletiki, da bo zimo prebolevala v kratkih svilenih hlačah in se potila poletiti kot kakšen boksar! To ni za ženske!"

"Prepovedati pa ji ne moreš!"

"Seveda ne!"

Angelika je tako ponovno dobila potuho pri meni, in jaz sem bila ponosna na svoj vpliv. Naročila sem se na daljne in bližnje športne časnike, kadar sem službeno pohajala po tujih mestih, me je vedno zaneslo v prodajalne športnih artiklov, da sem potem prinesla dragocene, komaj iznajdene majčke ali nogavičke za mlado prijateljico. Angelikin trener je pravzaprav našel dve navdušenki, vidno in zakulisno. Znašla sem se v nekem ljubem vzdušju, ki sem ga morala ščititi pred Gizelino nejevoljo in žaljivimi pripombami. Skritizirala je vsako novo tkanino, ki so jo športne tovarne lansirale zaradi lahкости ali prožnosti! Trdila je, da ni nič nobeno novo vlakno proti naravni primernosti bombaževine ali lanu. Zanj so pravi stari tipi tkanin nenadomestljivi s kemično sestavljenimi vragolijami, ki jih reklamirajo, da bi zaslužili. Plaz prerekanj se je sprostil pred vsako tekmo, torej točno tedaj, ko bi Angelika potrebovala sveto zbranost tudi v svojem družinskem krogu. Potem ko se je v jutranjih šolskih urah upehala od spraševanj in pisan nalog, je bila popolnoma "srečna" kot je zares trdila, in predvsem uspešna na tekmovalnih stezah. Bila je pridna v šoli in uspešna na tekmovanjih. Oče ji je za vsako medaljo čestital ali dva dni prej ali kak dan pozneje, po tekmi, tako da smo se sproti zabavali na račun njegove "točnosti". Da bi popravil neumestne zamude, ji je kupil motor. Felice je bil sprva zavisten, kmalu pa je priznal, da je vesel, "ker imamo v družini tako sposobno športnico."

(dalje)

Joža Meze

Pesem

Joža Meze

Bila je tri leta starejša od mene, vendar sta jo njen lep obraz in navihani nasmešek kazala celo kot mlajšo. V mislih imam svojo ljubo sestro Marico, ki nas je 7. oktobra letos neizmerno žalostne zapustila.

Bila je izredno vesel človek, pravi "sonček". V naši

družini je bila ljubezen na prvem mestu. Tudi midve sva se kot najmlajši imeli zelo radi. Ko še ni bila poročena in je živela doma, sva si privoščili marsikako prijetno urico in tudi kako hudomušno dogodivščino.

Nekega poletja, mislim, da je bilo po takratnem sedmem letniku (zdaj tretjem) gimnazije, sva bili na počitnicah v vasi Kaplanovo pri Velikih Laščah, pri Škuljevih, ki so imeli lepo kmetijo ter mlin in žago. Kdor je kdaj živel ob vodi, ki je gnala mlin in žago, že ve, kaj lepega doživlja človek, ki ima smisel za naravo in življenje z njo. Posedali sva na visokih skladanicah desk in poslušali neutrudno melodijo mlina in stóp. Za mestne deklice je bil to posebne vrste koncert. Kljub temu naju je od časa do časa poklicalo "mestno" življenje.

Odpravili sva se čez hrib mimo Stritarjeve domačije v Podsmreki do Velikih Lašč. Zavili sva v gostilno, ki se je imenovala Vatikan (tam je bil doma pisatelj Jože Javoršek), in si pogasili žejo z dobrim domačim malinovcem. Potepuška žilica pa naju je nesla še naprej na Trubarjevo Raščico. Tudi tam naju je žeja potisnila v gostilno, ki jo je imel neki Makedonec. Ko smo malo pokramljali, je povedal, da gre prihodnji teden na trgatev domov, v Makedonijo. Rad bi nama prinesel domačega sladkega grozdja, je dejal. Kar kmalu sem zaznala, da ga je pritegnila ljubkost moje sestre. Kje bi naju dobil? Orisali sva mu pot do Kaplanovega, kjer sva bivali. Napovedal je svoj obisk za določen dan in uro.

Namesto, da bi ga na določeni dan prijazno sprejeli, sva zlezli na kozolec ("toplar") in ga, skriti pod streho, pričakovali. Ob zmenjeni uri se je pripeljal s kolesom. Na balanci je imel privezано aktovko, nabasano z grozdem od doma. Spraševal je gospodinjo, kje sta gospodični iz Ljubljane. Povedala mu je, kakor sva jo "naučili", da naju ni doma, ker sva

odšli v Velike Lašče. Midve sva vse to opazovali in poslušali ter se na tihem od srca smejali. Ker ni imel grozdja komu dati, je sedel na kolo in se razočaran odpeljal proti Raščici.

Če se danes spomnim na to, me je pošteno sram. Bogu bodi potoženo: takrat me pa ni bilo. Saj veste: Mladost je norost, čez jarek skače, kjer je most.

Tudi doma v Ljubljani se je moja navihana sestra včasih dogovorila za sestanek (takrat smo rekli "za randi") kar z dvema ali s tremi občudovalci in me spraševala, s katerim naj se sestane. Ker nisem odobraval njenega početja, me je potolažila, da fantje še bolj "vlečejo" dekleta in naj se zato nikar ne razburjam.

Včasih sva bili tudi pridni in sva šli v maju pred šolo in sestrično službo k maši na Rožnik. Še zdaj se s posebnimi občutki spominjam tistih nepozabnih pomladnih jutur.

Takratni akademski društvi Danica in Savica sta prirejali v dvorani hotela Union v Ljubljani plesne vaje. Igral je orkester Bojana Adamiča. Ob stenah dvorane so bili pripravljene stoli za tako imenovane "garde dame". Vsako plesalko je morala spremljati starejša gospa, navadno mama, in jo tudi varno pripeljati nazaj domov.

Teh vaj sva se udeleževali tudi midve s sestro, ki se je zagledala v študenta prava iz Dokležovja v Prekmurju. Takoj ko je diplomiral, se je, kljub mnogim občudovalcem, z njim poročila v ljubljanski cerkvi pri frančiškanih. Pri poroki ji je pela operna pevka Valerija Heybalova. Po opravljeni skromni "ohceti", ki jo je pripravila naša mama, se je sestra odpeljala z možem v Prekmurje. Spremljali smo jo na vlak. Ko je vlak potegnil, sem zapela: V Sobotno vlak pelje, a nazaj ga ni. Marčica na njem je, radost mojih dni. Ob tem mi je bilo resnično hudo. A misel na gimnazijsko maturo, ki me je čakala, me je kar kmalu postavila na trdna, da ne rečem trda tla.

Njen soprog je bil nekaj časa odvetniški pripravnik v Dolnji Lendavi, kasneje pa odvetnik v Murski Soboti. V šolskih počitnicah sem jo večkrat obiskala. Opajala me je tista spokojna ravnina z rosno zelenino in ravnimi cestami, ki asfalta takrat še niso poznale.

Z leti so prihajali otroci; kar pet se jih je zvrstilo. Po nekaj letih je svak kupil velik sadovnjak na Va-

Aleksander Furlan

Buažec

*Neč nisem spal celo nuč.
Zvezde so muačno svetele,
rade ledem be povele:
"z nebjes bo na zemljo pr'šla pomuč!"*

*Ana zvezda jema rep, se po nebe pomika.
Usè so vre znale, nekej se nouga godi.
U držine človeške bo srječa velika,
tu nuč se med name an uatrek rodi.*

*U štale je zjeblo, ni blo ki se gret,
u dete je dihala krava jen uaso.
Ta uatrek počase je zraso
jen rešo je svet!*

neči na Goričkem (kakih 8 km od Murske Sobote). Po njegovi prezgodnji smrti je najstarejši sin Jožek začel tam zidati hišo (letos jo je dokončal) in ji dodal mikaven balkonček, s katerega sem ob vsakem obisku občudovala to čudovito lepo prekmurško ravnino. Tam sva zadnja leta s sestro posedali in peli, peli... Sestra je imela zelo lep sopran, jaz pa, menda, soliden alt. Barva najinih glasov se je, tako so vsaj govorili, lepo ujemala. Po svakovi smrti sva šli večkrat skupaj na morje. Moj soprog morja ni prenašal. Njegova ljubezen so bili hribi.

Če se je le dalo, sva si najeli sobo z balkonom, na katerem sva posedali in peli. Prepevanje je bilo najino najljubše opravilo. Zato bo lažje razumeti dogodek, ki bo opisan kasneje.

Prehitro so minevala leta. Sestro je napadla Alzheimerjeva bolezen. Njen sin Jožek, ki ima veliko smisla za humor, ji je ugotovljeno diagnozo razkril in dodal, naj bo ponosna, ker ima isto bolezen kot nekdanji ameriški predsednik Reagan.

Bolezen je nekaj let prav do zadnjih mesecev kar dobro prenašala, ker so ji otroci zvesto stali ob strani. Ob lepem vremenu je poležavala na Vaneči, poslušala ptičke in uživala med rožami. Večkrat je ostala kar cel mesec pri hčerki v Mariboru ali pa pri hčerki v Celju oziroma v Pružinski vasi, kjer ima vikend. Povsod je bila ob nji hčerka Mojca. Vsi so ji stregli z ljubeznijo in pozornostjo.

Moji obiski so zaradi bolezni postajali čim redkejši. Veliko sva se pa pogovarjali po telefonu. Vselej se je pohvalila, da ji je dobro, da nima nikakih bolečin in da jo vsi prijazno obkrožajo.

Znano je, da je za to bolezen značilno pozabljanje sprotnih dogajanj. Moja sestra včasih tudi za nekaj ur ali samo trenutkov ni vedela, kdo je bil pri nji, ali, kaj se je zgodilo. Zнала pa je obširne pesmi še iz šole dobesedno, na pamet. Povedali so mi, da je lansko leto na nekem družinskem praznovanju deklamirala božično pesem Silvina Sardenka "Beračica Bajda" (zbrani so jo prosili, naj jo pove). Pesem govori o beračici, ki se je v svoji revii na sveti večer zatekla v bližnji hlev. V svojih blodnjah si je predstavljala, da bo v tem hlevu Marija še isto noč rodila božje Detece. Ta pesem je bila v naši družini posebno v časteh. Na vsak sveti večer jo je, na očetovo željo, deklamiral kateri od mojih bratov. Spominjam se, da je bil oče, ki ni hodil v cerkev, ob poslušanju te pesmi ves solzen. Ker se bliža božični čas, naj navedem zadnjo kitico:

*Ko zjutraj liski so prinesli klaje,
zamukala je liska z mučnim glasom.
A tamkaj v mokrem kotu tik ograje
ležala Bajda je na gnojni slami
in jasli je oklepala z rokami.
A v jaslih Deteca ni bilo več:
preskrbni Jožef s sveto družino
odromal daleč v pravo domovino
in staro Bajdo vzeli so seboj...*

V zadnjih mesecih se je sestrina bolezen zelo razmahnila. Prišlo je celo do tega, da včasih niti svojih najbližjih ni prepoznala. Glede na kopico najinih lepih skupnih doživetij je razumljivo, da sem si jo, kljub svojim zdravstvenim težavam, močno želela obiskati. Hčerka in zet sta me odpeljala k nji v Mursko Soboto na obisk. Hčerka Katka me je celo pot obzirno opozarjala, naj se pripravim tudi na možnost, da me ne bo spoznala.

Ko sem stopila v sobo, kjer je počivala po kosilu, sem ji namesto pozdrava zapela dve kitici pesmi Silvina Sardenka, ki sva jo vedno zelo radi peli. Takoj je vzkliknila: "O, Jožica moja!" S svojim sopranom se mi je pridružila in sva pesem skupaj zapeli do konca. Nato sva celi dve uri, držeč se za roke, peli najine najljubše pesmi, katerih besedila je znala brez napake.

Tega najinega zadnjega srečanja ne bom nikoli pozabila. Pesem o Martini, ki sva jo tolikokrat zapeli, jo je iztrgala iz nepoznavanja in jo povedla v najino skupno ljubezen - prepevanje.

Pesem, ki je sestro ozavestila, ima naslov "Res nismo v zori zlati", Silvin Sardenko, "V mladem jutru", v Ljubljani, 1903, v zalogi "Doma in sveta", tiskala "Katol. tiskarna".(*)

Domnevam, da smo imeli to zbirko med mnogimi knjigami doma. Najbrž nama je, mladima deklicama, tako ugajala, da sva se je naučili in jo v spominih na rosno mladost tako radi peli tako rekoč vse življenje. Peli sva besedilo, kot je prepisano z originala. Izpuščali sva le kitico, ki je v citirani pesmi označena z oklepajem.

Kdo je pesem uglasbil, ne vem. Kdaj in kje sva jo slišali peti in se naučili melodijo, se tudi ne spominjam.

Silvin Sardenko je psevdonom za duhovnika Alojzija Merharja. Zdi se mi, da je bil kanonik v Ljubljani.

Silvin Sardenko

"Res nismo v zori zlati..."

*Pri sveti Katarini
na Borovi planini
zapeli so zvonovi
oj žalostno takó.*

*Pri mlinarju na bregu
pa mlada je Martina
od bridkega spomina
povešala glavó.*

*In prašala je mater:
- Preljuba moja mati,
čemu zvone zvonovi,
saj nismo v zori zlati,
ni poldan, ne večer?*

*In če zvone v gomilo,
zvoniti ni jim treba:
nobenega pogreba
ne vidim jaz nikjer.*

*In mati so si nekaj
z jesenskih lic otrli
in hčerki se ozrli
v pomladni se obraz.*

*Čemu zvone zvonovi
ni treba spraševati:
Res nismo v zori zlati,
ni poldan, ne večer!*

(*) Vse podatke o tej pesmi mi je po zamudnem iskanju zbrala kolegica profesorica Marička Janežič, za kar se ji najlepše zahvaljujem.

*A morajo zvoniti:
Nedolžnost tvojo belo,
prezgodaj ovenelo,
k pogrebu spremljajo.*

*(Vse solze tvoje vroče,
ne kaplje rek deročih,
vse rose trav cvetočih
ne oživé je več!)*

*Kako sem te svarila:
Martina, oj Martina,
ne trgaj rožmarina
za kratek čas nikomur!*

*A nisi prevesela
umeti me hotela -
in danes drug nobeden,
le ti jih slišiš peti
in moraš jih umeti
zvonove žalostne...*

Kako bi danes ljudje presojali te pesmi, je težko reči, kajti: "Tempora mutantur et nos mutamur in iis". Pa še res je!

Vladimir Kos

Pogovor s Starim letom za Silvestrovo

*Teh zadnjih minut mi daj za pogovor.
Veš, "Staro" ti pravimo; ti pa si mlad -
še štiristo dni ne znaša tvoj tovor...
a v njem je nebroj neizpolnjenih nad.*

*Brez krivde si, tihoma odgovarjaš.
Verjamem ti. V pesek zabit je naš up:
sorodnik je; krasne hiše ustvarja;
od sonca in lune prejema poljub.*

*Zakaj si ne iščemo skale, vprašuješ.
Vprašanje je večno, s teboj izzveni.
Pohiti! Tvoj čoln že plima vzdiguje,
že prva sirena s pristana doni.*

Peter Merku

Iz spominov na starše

(XXXII.)

28. aprila so začele krožiti govorice, da so se v mestu prikazali ljudje, nekateri tudi oboroženi, z manšetami na rokavih, ene v barvah italijanske zastave, druge pa rdeče. Prvi so bili člani CLN-a (Comitato di Liberazione Nazionale - Komite za narodno osvoboditev) ali njegovih koalicijskih sil, drugi pa OF-a (Osvobodilne fronte) ali koalicijskih sil. Veliko jih nemara ni bilo, saj ne oče ne jaz, ki sva bila vsak zase v mestu, nisva dosti opazila.

Oče si je takole zapisal: "Popoldne napeta situacija. Italijanska zastava z rdečo zvezdo ter srpom in kladivom nad draguljarno Tevini. ... samokres uperjen v mimoidoče, da bi šli naprej (gospod Visin)". Slednjo informacijo mu je, kot zgloda, posredoval kolega; žal pa ne vem, kje je bila draguljarna Tevini. Ta italijanska komunistična zastava je bila tisti dan zanj očitno najbolj vznemirljiva novost.

Sam takrat nisem opazil nič pomembnega ne v mestu ne v ul. Sette fontane, saj nimam v tedanjem žepnem koledarčku nobene beležke, medtem ko je v knjigi L'Italia chiamata, ki je izšla 2003, samo za ta dan enajst strani dogodkov. Kot povzetek bi lahko rekel, da sta italijansko-nacionalno in komunistično-slovensko gibanje delovali vzporedno in začeli nastopati v javnosti v soboto 28. aprila, prvo predvsem v mestnem središču, drugo pretežno v okolici ali v bližini industrijskih obratov, vsekakor na teritoriju tržaške občine. Do 28. aprila

CLN ni imel več kot en odbor štirih oseb, med katerimi je bil tudi g. Carlo Schiffrer, ki je o tem sam pisal.

Majhne vojaške praske so bile tako daleč od nas, da jih nismo mogli registrirati. Vsega drugega je bilo veliko: srečanja, sestanki, razprave, poročila, dnevniki, zapiski, pisma in podobno, vse na zunaj neopazne dejavnosti.

Hude borbe s številnimi žrtvami pa so se vnele okoli Bazovice, kjer so se Nemci trdovratno branili, da bi omogočili umik nemških čet, ki so še bile v Istri in na Balkanu. Da bi zaščitili varen koridor do Avstrije, so razporedili na vzhodni strani tudi kolaboracionistične slovanske čete, ki so se bojevale z močjo obupa proti IV. Jugoslovanski armadi in IX. Korpusu.

"Našim", ki so nas hoteli osvoboditi, se niso zoperstavljali samo Nemci, ampak tudi čete slovanskih kolaboracionistov, tako da so pretrpeli težke izgube prav 28. aprila, ko so prodrli skozi obramb-

**IL NOSTRO ONORE
SI CHIAMA FEDELTA'**

Veliko je bilo govora o časti in zvestobi, lastnostih, ki so proti koncu vojne zmanjkale.

no črto Ingrid severno od Reke in prispeli v Špeter na Krasu, od koder so se morali s hudimi boji prebiti skozi obrambno linijo na vzhodnem Krasu, da bi dosegli Bazovico. Medtem pa so čete italijanskih partizanov, ki so se bojevale v okrilju CLN severne Italije, očistile teren nemških skupin v Venetu, da bi omogočile Angležem in Američanom hitro in učinkovito prodiranje na vzhod do Trsta.

V omenjeni knjigi berem: "Okoli Bazovice so se borili približno dva dni z različno intenzivnostjo, dokler so nemške baterije bile premagane in uničene. S tem so nehote dali časa CLN-u za vstajo v Trstu... Ta odpor je bistveno upočasnil vstop jugoslovanske redne vojske v Trst."

To pa ni vse. "Znajdemo se pred celično mobilizacijo že oboroženih oddelkov. V določenem smislu se politično vodstvo CLN znajde v stvarni situaciji, (...) ki ga bo prisilila, da kooptira patriotske oddelke, tudi zato, da ne bi prepustil popolne kontrole gibanju Unità Operaia in strateškemu vodstvu komunistične partije - OF... Unità Operaia se je formirala v velikih tržaških tovarnah in CLN je v nedeljo, 29. aprila, še vedno diskutiral o značaju, ki naj bi ga imela vstaja." Zanimivo je izvedeti, da bi brez kolaboracionističnih sil CLN ne bil v stanju niti delno nadzirati mesta. Iz tega sledi, da so kolaboracionistične sile bile vključene v CLN. Kako je torej mogoče zahtevati, da bi jugoslovanska armada ob koncu vojne mogla razlikovati med fašisti in anti-fašisti v sklopu CLN? Ne morem verjeti, da bi Milizia territoriale, ki je do 28. aprila bila pod poveljstvom 204. vojaške komande Socialne republike Italije, ki je bila istega dne razpuščena, "zapustila kraške položaje" in postala še isti trenutek demokratična. Kako naj bi jim ljudje, ki so se tako strašno bali teh vojakov, le nekaj dni kasneje zaupali? Kako naj pričakujemo od partizanov, ki so le kak mesec prej morali prespati v brlogih v zasneženem gozdu, ne da bi lahko zaužili kaj toplega, ker bi dvigajoči se dim izdal njihove položaje, da bi bili tako tenkočutni in bi razločevali med stari in komaj prelevljenimi demokrati, ko pa tega niso zmogli niti zavezniki, ki so bili doma v najstarejših svetovnih demokracijah?

Pred seboj imam univerzitetno študijo o diskriminaciji SS-ovcev v povojni Nemčiji. Američani

niso razlikovali med navadnimi SS in Waffen-SS. Medtem ko so prvi tragično znani še posebno zaradi svojega delovanja v koncentracijskih taboriščih, so drugi sestavljali bojovniške enote, ki so jih zaradi boljše opreme in izurjenosti uporabljali tam, kjer je sovražnik že prebil fronto, tako da so prav te enote utrpeli večje izgube kot pehota vojske. Američani so pa ene in druge v celoti razglasili za vojne zločince in temu ustrezno z njimi ravnali.

Dokler nisem prebral prej omenjene knjige, sem bil dejansko mnenja, da je oznaka "fašisti", ki so jo komunisti uporabljali za vsakogar, ki je nasprotoval njihovi želji, da bi priključili vso Julijsko krajino Jugoslaviji, le skregana z resnico in z zdravo pametjo. Potem ko sem zvedel, koliko pravih fašistov je bilo vključenih v CLN, sem začel previdneje presoјati.

Zdaj mi je tudi bolj razumljiva jeza Nemcev nad vsemi temi vojaki med vstajo v Trstu, ker so čutili, da so jih Italijani v isti vojni že drugič izdali.

Schäfferja, podpolkovnika Wehrmachta, so razburjali določeni pojavi in zapetljaji, a še posebno ni prenašal neposlušnosti pomožnih policistov.

Ko se je vse to dogajalo, so letele nad nami trume zavezniških letal, ki so letela niže kot po navadi, a kljub bobnečemu hrupu smo imeli vtis, da se nam ni treba več bati, ker so se šli razbremeniti svojega smrtonosnega tovora daleč proč od nas. In vendar sem se z grozo spominjal udarca, ki sem ga začutil v ušesih takrat, ko je bomba februarja meseca zadela galerijo in je strop puščal. Ob pogledu na tisto luknjo sem moral pomisliti na vse ure strahu, ki sem jih prebil v tistem protiletalskem zaklonišču, in biti istočasno zadovoljen, da sem se kljub vsemu izmazal.

Zadeta galerija - zaklonišče v ulici Guido Reni.

Koliko je bilo slovenskih pripadnikov SOE? (III. del)

Ivo Jevnikar

LEGIONAR IN PADALEC ANTON ZUPAN

Med Slovenci, ki so jih urili pri SOE, a jih Britanci potem niso poslali na teren, ima posebno mesto Anton Zupan. Ni bil Primorec, temveč Gorenjec, bil je precej starejši od ostalih, a tudi poklicni vojak, pripadnik Tujske legije, torej francoske kolonialne vojske iz najetih tujih državljanov.

Iz prepisa krstne matične knjige župnije Šenčur, ki ga hrani Nadškofijski arhiv v Ljubljani, kateremu se zahvaljujem za pomoč, izhaja, da se je Anton Zupan rodil 10. junija 1897 v Št. Juriju št. 81, župnija Šenčur, zidarju in gostaču Luki ter njegovi ženi Mariji Štefe.

Dobro se ga spominja Ivo Božič. Iz njegovga večkratnega pripovedovanja in iz pisma z dne 24. septembra 2003 povzemam, da se je Zupan priključil gardnemu bataljonu jeseni 1941 v Agamiju. Imel je 44 let. Pripovedoval je, da je bil Maistrov borec, odlikovan s Karadžor-dževo zvezdo. Zaradi družinskih sporov se je iz Jugoslavije podal v Francijo in 13 let služil v Tujski legiji. V Maroku je bil težko ranjen, saj je imel na trebuhu 47 šivov. Po okrevanju so ga premestili v Džibuti, nato v Vietnam. S primor-

skimi fanti, ki so sprejeli vabilo v SOE, je 10. januarja 1942 odpotoval v Hajfo. Končal je diverzantski tečaj, poleti 1942 še padalskega. Kasneje so ga iz Hajfe poslali v Kairo. Za njim je nato Božič izgubil vsako sled. Po vojni pa je od kolegov zvedel, da živi v Kranju. Tam je bil zaposlen v tovarni gume. Leta 1949 ga je obiskal na domu. Umril je 4. julija 1950 v Kranju.

Kaže, da med osebnimi mapami arhiva SOE ni mape za Antona Zupana. Zgodovinar Gorazd Bajc pa je kljub temu našel tri obrazce, ki ga zadevajo, v arhivskem fondu SOE za Balkan (HS 5, 917). Na enem je tudi Zupanova fotografija. To gradivo mi je prijazno dal na razpolago, tako da lahko tu dopolnimo podatke o legionarju in padalcu Zupanu. Kot datum rojstva je sicer naveden 6. junij 1897, zabeleženo je tudi, da je bil oče trgovec. Po teh dokumentih je Zupan opravil osnovno šolo, nato je bil prej kovač, nato vojak, ni bil poročen in imel je jugoslovansko državljanstvo. Govoril je slovensko (materinščina), dobro nemško, tržaško italijansko narečje, nekaj francoščine, površno "indokitajsko". Dobro je poznal naslednje kraje: Slovenija, Hrvaška, Fez, Casablanca, Marakeš, tri

leta in pol je bil v Indokini, eno leto v Siriji. Po podatkih SOE je bil že 20 let vojak, od tega 13 v francoski Tujski legiji. V SOE je stopil 30. decembra 1941 in dali so mu oznako S/J/45. Po činu je bil seržant. V poročilu po opravljenih tečajih SOE je zapisano, da je glede sabotaže in miniranja dober, glede rabe orožja zelo dober, zna voziti motor in avto, šibek je v branju zemljevidov in rabi kompasa, v borilnih veččinah je zadovoljiv, dobro opazuje.

PUBLIC RECORD OFFICE		1	2	3	4	5	6
Reference	HS 5 / 917						
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION							
arrived 20.12.41 18							
(1) Registered No.	S/J/45.	(2) Grade	S.S.	(3) Name	ZUPAN.		
(4) Full Name	ZUPAN ANTON.	IS No. 294	(Sgt.)				
(5) Nationality	Yugoslav.						
In possession of Passport	N						
							
(6) Married or Single	Single.						
(7) Place and Date of Birth	6/6/97. St. George, Slavania, Yugoslavia.						
(8) Father	Nationality	Yugoslav. (Serb. Late-Austrian?) (S)					
	Profession	Merchant.					
(9) Education and Diplomas	Elementary.						

Levo: Anton Zupan v letih 1941-42. (PRO, HS 5, 917). Desno: primorska padalca Alojz Černigoj (na levi) in Ivo Božič, slikana leta 1942 v Hajfi. Sliko hrani Ivo Božič.

Iz že omenjene knjige Gorazda Bajca izhaja, da je bil Zupan marca 1943 v gardnem bataljonu v Palestini (str. 227), septembra 1943 pa so odgovorni pri SOE načrtovali, da bi ga z misijo Gunman poslali k majorju Jonesu v partizanski glavni štab Slovenije (str. 306). To pa se potem ni zgodilo.

ZDRAVKO PIŠKO JE BIL TUDI MED POLJAKI

Ostala dva prostovoljca, ki sta se urila pri SOE, a ju naposled niso spustili s padalom v Slovenijo, sta bila Primorca Alojz Jerič in Zdravko Piško. Iz zbranih podatkov ni čisto jasno, kdaj sta se pridružila ostalim slovenskim pripadnikom SOE, saj se Stanislav Simčič spominja, da je šel Piško januarja 1942 z ostalimi iz Agamija v Hajfo, Božič pa meni, da sta se jim oba pridružila šele po povratku osnovne skupine s tečajev v Kairo. Kasneje sta dospela v Jugoslavijo v okviru partizanskih prekomorskih brigad.

Zdravko Piško se je rodil 10. maja 1919 v Dolu pri Kopru. Kmetoval je, dokler ga niso leta 1940 mobilizirali Italijani. Poslali so ga v Afriko, kjer je decembra 1940 prebegnil na angleško stran. Kaže, da je bil med tistimi primorskimi vojnimi ujetniki, ki so kmalu našli stik s Poljaki in se jim pridružili, a so jih Angleži vrnil v taborišče za italijanske vojne ujetnike.

Junija 1941 je stopil v jugoslovanski gardni bataljon. Pozneje se je v Egiptu pridružil partizanskemu gibanju. Maja 1944 so ga prepeljali v Gravino, od koder je šel s prekomorci na Vis in dalje v borbe v vrstah 11. dalmatinske udarne brigade.

Slika na levi: Alojz Jerič (na levi) in Zdravko Piško, verjetno na padalskem tečaju 1942. Desno: Zdravko Piško v vojnih letih. Obe sliki hrani Ivo Božič.

Zdravko Piško je umrl 4. februarja 2002 v Kopru, kjer je živel.

ALOJZ JERIČ JE BIL 13 LET V MORNARICI IN VOJSKI

Kot sta mi 10. decembra 2003 povedala njegov sin Marjan in hčerka Ada Hrovatin, je Alojz Jerič pripovedoval, da je vojaške službe opravil dovolj za vse potomce, menda 13 let. Ker je zgodaj umrl, pa so se podrobnosti izgubile.

Rodil se je 13. maja 1913 v Gabrovici pri Komnu, kjer je kot kmet in lovski čuvaj tudi umrl 21. septembra 1971. Imel je tri brate in sedem sester. Oče Anton je bil kmet. Med neko ofenzivo leta 1943 je padel pod nemškimi streli nedaleč od domače hiše.

Alojz Jerič je opravil sedem razredov osnovne šole, nato je delal kot kovač v ladjedelnici v Trziču, dokler ga niso poklicali v italijansko vojno mornarico. V Vojni knjižici, ki mu jo je leta 1948 izdala Jugoslovanska vojska, je zapisano, da je bil v letih 1933-41 v italijanski vojni mornarici. Bil je mehanik in mlajši vodnik. V jugoslovansko vojsko je po teh podatkih stopil 27. maja 1944 kot avtomehanik. Služil je v 16. brigadi XXX. divizije. Odpustili so ga 29. avgusta 1945. Ker je bil vmes vojni ujetnik in pripadnik jugoslovanske kraljeve vojske na Bližnjem vzhodu, res znese skoraj 13 let. Leta 1953 so mu podelili "medaljo za zasluge za narod".

Iz italijanskih in slovenskih dokumentov, ki jih hranijo svojci, bi izhajalo, da je kot nabornik nastopil vojaški rok v mornarici 12. maja 1933. Služboval je v La Spezii, Pulju in na raznih pomorskih enotah. Po teh listinah naj bi vojaško službo opravljal do 26. septembra 1936, vpoklicali pa naj bi ga spet leta 1939 ter uradno odpustili 1. junija 1946.

Ivo Božič se ga spominja iz 2. čete gardnega bataljona, po drugih podatkih naj bi bil italijanski vojak do julija ali avgusta 1943. Po nekem pričevanju naj bi bil svojčas tudi v "posebnem bataljonu" na Siciliji. Vsekakor je bil Jerič v Afriki v gardnem bataljonu, nato pa v Italiji v prekomorskih brigadah.

Mitja Petaros

Slovenske medalje izdane ob 60-letnici osvobojenja izpod Avstrije

Letošnjo jesen se spominjamo 85. obletnice zaključka prve svetovne vojne. Verjetno pa ni vsem znano, da so že 25 let od tega izseljeni Slovenci izdali v spomin na šestdesetletnico osvoboditve izpod avstro-ogrskega jarma dve seriji medalj s slovenskimi simboli.

V inozemstvu so o takih "kovancih" Slovenci začeli premišljevat in delati že leta 1975. Pobudo je dal dr. Peter Urbanc, ki je bil tedaj tajnik Slovenskega narodnega odbora, glavne politične organizacije diaspore. Namen je bil predstaviti čim večjemu številu ljudi s predmetom, ki kljubuje zobu časa, pomembne Slovence in značilne slovenske kraje ter naša zgodovinska znamenja. Izseljenci so tudi želeli pokloniti svoji domovini prve zlatnike in srebrnike s slovenskimi simboli, da bi tako poudarili do takrat najvažnejši datum novejšje slovenske zgodovine. Odgovorni pri tej narodno kulturni akciji so tudi predali del dobička ob prodaji kovancev slovenskim zamejskim in zdomskim organizacijam, in sicer za koroške dijake in za primorski ter zdomski demokratski tisk, tako da so ob tej pobudi nekaj denarja namenili v dobrodelne namene. Založnik in organizator vsega potrebnega (tudi s finančnega vidika) je bil dr. Urbanc. Glede prodaje pa so organizirali majhen odbor, s katerim so v prvih dveh letih prodali že skoraj tri četrtine vse naklade.

Kot rečeno, sta izdani seriji dve (ena iz zlata, druga pa je srebrna) in vsako sestavlja šest medalj. V spomin na obletnico, za katero so bile izdane, so medalje po teži, velikosti in zlitini podobne nekdanjim avstro-ogrskim tečajnim kovancem: zlatnik je podoben avstrijskim dukatom, srebrnik pa goldinarjem. Vse medalje predstavljajo na averzu pomembne slovenske može, na reverzu pa različne motive, povezane s slovensko zgodovino in kulturo. Na prvi je portret Ivana Cankarja (1876-1918), največjega slovenskega pisatelja, ob zgornjem robu napis MATI - DOMOVINA - BOG, ob spodnjem pa ime. Na reverzu te medalje je upodobljen biser slovenske dežele: blejski otok s cerkvico in gorami v ozadju, ob spodnjem robu je graviran napis 1918 SLOVENIJA 1978. Drugo medaljo krasi portret jezikoslovca, misijonarja in škofa, ki je zaslovel in oznanjal božjo besedo v Ameriki, tj. Friderik Irenej Baraga (1797-1868). Ob zgornjem robu je napis MISIJONAR IN ŠKOF, dve zvezdici ločujeta ime ob spodnjem robu: F. BARAGA. Na reverzu je podoba slike, ki se nahaja v največjem romarskem središču v Sloveniji, Marija z detetom iz Brezij, ki jo je leta 1814 naslikal Leopold Layer. Ob spodnjem robu je naslov slike MARIJA POMAGAJ, ob zgornjem pa napis BREZJE, tudi tu ločujeta napisa dve zvezdici. Pri tretji kovani medalji najdemo na averzu upodobitev

moža, ki je postal prvi slovenski blaženi, svetniškega kandidata Antona Martina Slomška (1800-1862). Na zadnji strani medalje je narisano grb mesta z napisom na zgornjem robu MARIBOR, na spodnjem pa SLOVENIJA. Napisa ločujeta dve majhni trobojnici (na levi in desni strani grba), gravirani s črtami, ki jih uporabljamo v heraldiki, tako da lahko razberemo barve: belo, modro in rdečo. Janez Evangelist Krek (1865-1917) - teolog, pisatelj in časninar, politik, sociolog in organizator prvih sloven-

Nekaj primerov averzov in reverzov zlatih medalj.

skih združnih posojilnic in hranilnic, krasi četrto medaljo (pod portretom je napis J. E. KREK). Na reverzu najdemo tokrat stilizirani zemljevid Slovenije, ob katerem piše: KRANJSKA PREKMURJE KOROŠKA PRIMORSKA ŠTAJERSKA. Največji slovenski pesnik je upodobljen na predzadnji medalji. Izjemoma je tu ime ob zgornjem robu: DR. FRANCE PREŠEREN, spodaj pa sta letnici rojstva in smrti: 1800-1849 (to je edina medalja, kjer je ime upodobljenega moža ob zgornjem robu). Na reverzu je graviran vojvodski prestol, simbol ustoličevanja koroških vojvod in njihove fevdalne oblasti. Nad stolom so nakovani verzi: NAJVEČ SVETA OTROKOM SLIŠI SLAVE, pod njim pa napis VOJVODSKI PRESTOL. Na šesti in zadnji medalji je upodobljen prvi slovenski pisatelj in tiskar slovenskih knjig, protestantski reformator in ustanovitelj protestantske Cerkve na Slovenskem, Primož Trubar (1508-1586). Pod portretom je kot običajno napisano ime, nad njim pa OČE SLOVENSKE KNJIGE. Na reverzu zadnje medalje je na sredi skovan stilizirani pečat mesta Ljubljane (povzet verjetno iz pečata, ki je bil v rabi od 15. stoletja dalje, saj nad gradom že čepi zmaj), ob pečatu je napis SIGILLVM LABACI, vse skupaj je povezano v krogu, ob robu kovanca pa sta na zgornjem delu datuma 1918-1978, na spodnjem pa napis SLOVENIJA, tako da je serija medalj zaključena podobno tako, kot se je začela. Tako zlatniki kot srebrniki imajo nakovane iste motive in portrete.

Medalje so tehnično zelo dobro izdelane, grafično pa si niso vse enake (razen prvih štirih), to pa zato, ker so bili graverji različni, vsekakor pa so vse zelo kvalitetno skovane. Poznamo le avtorja kovanca, na katerem je upodobljen Prešeren: narisal ga je in pripravil modela iz gipsa (tako prednjega kot zadnjega) eden izmed največjih slovenskih umetnikov medaljerjev, Vladimir Štoviček (1896-1989). Štoviček, sin Posavja, kjer se je rodil (v Boštanju) in, po večletnem delu, študiju in izpopolnjevanju v tujini, tudi dokončno ustavil, saj je imel atelje v Leskovcu pri Krškem, spada po svoji umetniški dovršenosti in obsegu opusa med pomembnejše evropske realistične medaljerje prejšnjega stoletja. (Danes hranijo večjo zbirko njegovih del v Galeriji Štoviček prav v Leskovcu pri Krškem. Naj kot zanimivost dodamo, da je dr. Urbanc ta modela iz gipsa podaril Slovenskemu zamejskemu numizmatičnemu društvu J. V. Valvasorja, tako da lahko člani društva ob raznih pobudah in predavanjih, ki jih imajo za mladino, ki se komaj približuje in navdušuje za numizmatiko, konkretno prikažejo, kako

se ustvarja medalja oz. kovanec.) Pri tej medalji je relief nekoliko globlji, črke napisov pa so debelejšje kot pri ostalih, Prešernov portret pa je še posebno prepričljiv. Graverji ostalih medalj niso znani: prve štiri so po raznih podatkih, slikah in fotografijah ustvarili umetniki podjetja, pri katerem so bile tudi skovane: to je nemška kovnica iz Pforzheima (mesto je bilo svojčas center nemške zlatarske umetnosti in produkcije), B.H. Mayers (tu so skovali tudi peto medaljo, po modelih, ki ju je kot rečeno prispeval Štoviček). Trubarjev kovanec pa so ustvarili in skovali v Kanadi, pri Interbranch International mint iz Ontaria. Ta kovanec se tudi tehnično malenkostno razlikuje od ostalih (premer srebrnika je npr. za 2 mm večji) in je tudi za 10% težji. Bodisi zlatniki kot srebrniki so skovani v polirni ("proof") tehniki, tako da se njihova površina skoraj zrcali, medtem ko so upodobitve na kovancih matirane ("satinirane"): na tak način lepo izstopajo in so zelo prijetne na pogled. Pri zlatnikih je čistost zlata 986/1000 (zlato je torej 24 karatno), srebrniki pa niso zlitina, ampak čisto srebro (1000/1000), razen pri Trubarjevem, kjer je zlitina 999; garancijski list sta izdali kovnici. Na reverzu vsakega kovanca je tudi izredno majhen napis, ki to potrjuje: na zlatih U986P, na srebrnih U1000P, kar ob čistoči kovine pomeni tudi, da je založnik medalj Urbanc Peter. Za numizmatike in tiste, ki se za take podrobnosti zanimajo, pa še čisto tehnični podatki:

zlatniki: premer 20 mm, teža 3,5 g, obod drobno nazobčan;

srebrniki: premer 30 mm, teža 12 g, obod drobno nazobčan.

Dokončna naklada je 580 kosov za zlatnike in 500 srebrnikov. Zlato serijo so ponujali v žametnem etuju rjave barve, srebrno pa v etuju iz modrega žameta, v notranjosti obeh je napis z zlatimi črkami SLOVENIJA 1918-1978. V prodaji so bili tudi posamezni kosi, ne samo kompletne serije. Kovanje je bilo gotovo 29. oktobra 1978, od takrat so medalje začeli tudi razdeljevati.

Ob 85. obletnici konca prve svetovne vojne, razpada Avstro-ogrske in vsem tem, kar se je nato zgodilo, smo s tem kratkim opisom želeli opozoriti na skrb in ljubezen do domovine izseljenih Slovencev, ki so svetu poklonili prve čisto slovenske zlatnike in srebrnike, ki bodo tako skozi zgodovino opozarjali vsaj na nekatere slovenske simbole in pomembne može. Ko so te medalje nastajale, si niso niti najbolj domišljavi predstavljali, da bomo nekoč Slovenci imeli lastno denarništvo in valuto...

Antena

STOLETNICA ROJSTVA ŠKOFA DRŽEČNIKA

V Ribnici na Pohorju je bila 4. oktobra kulturna akademija ob stoletnici rojstva dolgoletnega mariborskega škofa dr. Maksimilijana Držečnika (1903-1978). O cerkvenem pastirju, ki je bil posvečen v duhovnika leta 1932 v Rimu, so govorili njegov sedanji naslednik dr. Franc Kramberger, krajevni župnik Fredi Mlinarič in županja Marija Sgerm. Naslednjega dne je slovesno somaševanje vodil pomožni škof dr. Jožef Smej.

Dr. Držečnik je bil leta 1946 imenovan za pomožnega škofa v Mariboru, po smrti škofa dr. Ivana Jožefa Tomažiča je leta 1949 postal administrator škofije, od leta 1960 do smrti pa je bil njen polnopravni škof.

CONCORDIA ET PAX

Združenje Concordia et Pax, ki združuje ljudi dobre volje iz Gorice in Nove Gorice ter si prizadeva za premoščanje medvojnega in povojnega sovraštva, je med svoje "Poti spomina in sprave" letos vključil Zgornjo Brnico, kjer so partizani pobili štiri člane družine Breclj, in nekdanje nacistično taborišče ter morišče Rižarno v Trstu. Obiska, pri katerih sta poleg številnih javnih delavcev sodelovala koprski pomožni škof msgr. Bizjak in tržaški škof msgr. Ravignani, so opravili 18. oktobra.

SPOMIN NA ŽRTVE NAGODETOVEGA PROCESA

Na Mirju v Ljubljani so na pročelju hiše, v kateri je živel inž. Črtomir Nagode, 15. oktobra odkrili obeležje v spomin na to žrtev političnega procesa stalinističnega kova iz leta 1947. Na kratki slovesnosti sta spregovorila sorodnik Jaro Lajovic in soobsojenec prof. Ljubo Sirc.

Nagode, ki se je rodil pred 100 leti v Metliki, je bil obsojen na smrt in usmrčen, njegov grob pa še vedno ni znan. Na smrt obsojenima profesorjema Borisu Furlanu in Ljubu Sircu so kazen spremenili v 20 let ječe, Metod Kumelj je v ječi od vsega hudega napravil samomor, ostalim 11 obtoženecem pa so naložili zaporne kazni.

SLOVENSKI PRAZNIK V SAN FRANCISCU

Slovenskega martinovanja v cerkvi Gospodovega rojstva v San Franciscu se je 25. in 26. oktobra udeležila tudi skupina 40 romarjev iz Slovenije, med katerimi je bil ljubljanski pomožni škof, msgr. Alojz Uran, ki je odgovoren za zdomce. Cerkev so pred 100 leti zgradili Slovenci, zdaj pa služi poljski, hrvaški in slovenski skupnosti. Pod vodstvom predsednika kulturnega in dramskega društva Slovenija Iva Ravnika so priredili kulturni spored, slavnostno kosilo in slovesno somaševanje.

UMRL BIVŠI DEKAN FRANC KRAPEŽ

V Duhovniškem domu v Šempetru je 23. oktobra umrl dolgoletni župnik in dekan v Komnu msgr. Franc Krapež. Ta zaslužni duhovnik, ki se je rodil 12. februarja 1920 na Otlici, je od posvetitve leta 1944 v Gorici do upokojitve služboval na Krasu, najprej samo na Velikem dolu, nato je postopno prevzel oskrbo še za Gabrovico, Gornjansko, Komen in Škrbino.

V PLAMENIH SPOMINA

V iztekajočem se letu je bilo nekaj spodbudnih, veliko pa žalostnih 60-letnic. Obe vaški društvi, Mačkolje in Primorsko, sta se oktobra z več pobudami spomnili 60-letnice požiga Mačkolj. Takratni požig pa ni bil prvi...

UMRL DR. VILKO NOVAK

Oktobra se je v 95. letu poslovil etnolog in literarni zgodovinar dr. Vilko Novak. Rodil se je 28. aprila 1909 v Beltincih. Na ljubljanski univerzi je v letih 1947-78 predaval etnologijo. Njegovi posebni ljubezni sta bili Porabje in Prekmurje. Izdal je celo vrsto strokovnih del, a tudi poljudnih prikazov.

TUJCI NA TRŽAŠKEM

Po uradnih podatkih, ki ne upoštevajo priseljevanja "na črno", živi v tržaški pokrajini 11.497 tujih državljanov, opremljenih z dovoljenjem za začasno bivanje. Med njimi je 3.255 Srbov, 2.111 Hrvatov, 960 Slovencev in 567 Albancev.

V Furlaniji-Julijski krajini je kakih 63.000 takih priseljencev, kar znaša 5,5% prebivalstva.

OBNOVLJENI ŽUPNIJSKI DVORANI

V Podgori pri Gorici so 4. oktobra odprli obnovljeno župnijsko dvorano, ki jo je blagoslovil župnik p. Janko Hajšek.

Na Katinari pri Trstu, kjer je župnik Anton Žužek, pa je škof msgr. Ravignani 5. oktobra blagoslovil prenovljeni župnijski dom Sv. Tarcizija.

BORIS ZULIAN V PETERLINOVIM DVORANAM

V četrtek, 27. novembra, so v Peterlinovi dvorani odprli slikarsko razstavo del Borisa Zuliana. Slikarja je kot človeka in umetnika predstavil Filip Fischer.

REVIJA PESEM JESENI 2003

foto KROMA

foto KROMA

Tradicionalna zborovska revija Pesem jeseni, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov, je bila v nedeljo, 30. novembra, na Pomor-

ski postaji v Trstu. Odvijala se je v znamenju 40-letnice Zveze, na njej pa je nastopilo devet zborov.

FAŠIZEM IN VOJNE

V nekdanjem Narodnem domu v Trstu je bil 15. oktobra posvet zgodovinarjev Fašizem in vojne: italijanski zasedbeni sistemi v Afriki in na Balkanu med II. svetovno vojno. Med italijanskimi in slovenskimi zgodovinarji, ki so nastopili, sta bila tudi mlada italijanska avtorja odmevnih študij o tem vprašanju Davide Rodogno in Marco Cuzzi.

SLOVENŠČINA NA KOROŠKEM

Po zadnjih podatkih je pouka slovenščine ali v slovenščini na avstrijskem Koroškem v tem šolskem letu deležnih 3.407 mladih (106 več kot lani).

K dvojezičnemu pouku je na 66 ljudskih šolah vpisanih 1.863 otrok (66 več kot lani), kot izbirni jezik je slovenščino izbralo 45 učencev, v višjih razredih 14 ljudskih šol pa je deležnih pouka slovenščine še 299 učencev.

Na slovenski gimnaziji je 515, na dvojezični trgovski šoli 141, na šoli za gospodarske poklice pa 131 dijakov. Kot izbirni predmet na drugih višjih šolah je slovenščino izbralo 413 dijakov.

PRAZNIK V DOBERDOBU

Ob 35-letnici društva Hrast v Doberdolu je bila 23. oktobra slovesnost, na kateri so med drugim predstavili brošuro, ki sta jo uredila Andrej Černic in Majda Gergolet. Naslednjega dne pa je bil v cerkvi celovečerni koncert mešanega pevskega zbora Hrast, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič.

PISATELJ BORIS PAHOR OD USPEHA DO USPEHA

Že 19. novembra so v Tržaški knjigarni predstavili najnovejši roman tržaškega pisatelja prof. Borisa Pahorja Zgodba o reki, kripti in dvorljivem golobu. Izšel je pri Literi v Mariboru.

Na Knjižnem sejmu v Ljubljani je tržaška Mladika predstavila njegov ravno dotiskani dnevnik Notranji odmevi, Občasni zapiski 1996-1999.

Združenje kronistov Julijske krajine je Pahorju 16. decembra slovesno izročilo nagrado Zlati sv. Just, in to v občinski sejni dvorani v Trstu, kjer so spregovorili odbornik Bucci, župan Di-piazza in predsednik združenja Cesare, pisatelj pa je imel po slovenskem uvodu pravo učno uro v italijanščini o sožitju, kulturi in prisotnosti slovenske kulture v Trstu od srednjega veka do danes.

Nekaj dni pred tem je tržaški župan izročil pisatelju "srednjeveški pečat mesta Trst", Pahor pa je medtem nastopal še v Rimu, Franciji, na Dunaju, v Ljubljani.

PESNIŠKI VEČERI SLOVENSKEGA STALNEGA GLEDALIŠČA

V Slovenskem stalnem gledališču v Trstu se vrstijo Pesniški večeri, ki jih vodi igralec Janko Petrovec. Na prvega je povabil tržaško pesnico in kulturno delavko Alenko Rebulo Tuto. Na drugem večeru sta nastopila Iztok Osojnik in Umberto Mangani, na tretjem je bil gost Miklavž Komelj.

METOD MILAČ V SLOVENŠČINI

Spomine na vojna leta, ki jih je v ZDA v angleščini izdal prof. Metod Milač, smo po izidu že omenili. Mohorjeva družba iz Celja in Kulturno društvo Mohorjan s Prevalj pa sta nedavno oskrbela slovensko izdajo pod naslovom Kdo solze naše posuši, Doživetja slovenskega dijaka med drugo svetovno vojno. Knjigo je prevedel Jože Plešej, spremno besedo pa je napisal Janez Rotar.

TO DREVO JE NA TUJEM ZRASLO

Pod naslovom To drevo je na tujem zraslo je programistka slovenskega oddelka RAI v Trstu Marija Breclj pripravila dokumentarec o Slovencih v Argentini. Na sporedu je bil 1. novembra. S predstavitevijo družine Gregorja in Miriam Batagelj, ki sta se poleti iz Buenos Airesa z otrokoma preselila v domovino staršev, je prikazala dileme vračanja in selitev, zlasti pa trdno slovensko zakoreninjenost zdomcev v Argentini, ki jih je obiskala s kamero.

KO NE BO VEČ MEJA

Svetovni slovenski kongres je, podobno kot 1. junija 2002 v Gorici, 8. novembra pripravil posvet Ko ne bo več meja tudi na Koroškem, in sicer v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu. Nad 30 referentov je razmišljalo o stikih med matico in zamejstvom v času padanja meja in globalizacije.

KNJIGA SPOMINOV**ALBINA SIRKA**

V Kulturnem centru Lojzeta Bratuža v Gorici so 7. novembra predstavili knjigo spominov goriškega šolnika in javnega delavca Albina Sirka. Pod naslovom Življenje na nitki sta jih izdala Goriška Mohorjeva družba in Sklad Dorče Sardoč. Spretni esej je napisal Filibert Benedetič, knjigo pa je uredila in opremila z opombami Erika Jazbar.

Sklad je ob tisti priložnosti tudi podelil štipendije 12 slovenskim učencem in študentom.

Jubilej g. Dušana Jakomina

Duhovnik, publicist in kulturni delavec Dušan Jakomin je že pol stoletja dušni pastir za Slovence v Škednju. V tem tržaškem predmestju, ki se je v tem času korenito spremenilo, je bila 5. oktobra občutena in zelo dobro obiskana jubilejna slovesnost.

Iz delovanja DSI ob koncu leta

Zgoraj levo: okrogla miza "Šola in RTV: kako izkoristiti radio kot didaktični pripomoček". Desno: Ivo Jevnikar vodi predstavitev petih knjig Slovenske kronike.

Guido Botteri in Michele Zanetti

V ponedeljek, 17. novembra, so v Društvu slovenskih izobražencev v sodelovanju s Slovenskim klubom priredili okroglo mizo na temo "Šola in RTV: kako izkoristiti radio kot didaktični pripomoček". Pri okrogli mizi so sodelovali šolniki in radijski delavci: prof. Lučka Susič, Marijan Kravos, Loredana Gec, Danilo Pertot in Evelina Umek. Pogovor je vodila Mirjam Mikolj. Naslednji ponedeljek, 24. novembra, so v Peterlinovi dvorani pred-

stavili knjigo "Cattolici a Trieste" (Katoličani v Trstu), ki jo je uredil dr. Guido Botteri. Knjigo je predstavil Michele Zanetti. V ponedeljek, 1. decembra, so v Društvu slovenskih izobražencev predstavili pet knjig Slovenske kronike 19. in 20. stoletja. Knjige so predstavili avtorji-zgodovinarji Stane Granda, Marjan Drnovšek in Milček Komelj. Večer pa je vodil časnikar Ivo Jevnikar. V ponedeljek, 15. decembra, so ob koncu leta še enkrat počastili pisatelja Borisa Pahora ob njegovi 90-letnici. Ob tej priložnosti so se spomnili priznanj in čestitk, ki jih je prejel, pogovor pa je tekel tudi o njegovi knjigi, ki je izšla pri Mladiki prav ob devetdesetletnici. Zadnji ponedeljek pred prazniki so v Društvu posvetili dokumentarni knjigi spominov ljubljanskega škofa Antona Vovka. O tem sta govorila urednik Družine dr. Janez Gril in zgodovinar dr. France Dolinar.

NA ANGLEŠKEM UMRL DR. IVO LAVRIČ

V Doncastru v Južnem Yokshireju na Angleškem je 8. novembra umrl zdravnik dr. Ivo Lavrič. Na njegovo željo so ga 29. novembra pokopali v domači Loški dolini.

Rodil se je namreč 7. decembra 1913 v Starem trgu. Študiral je v Škofovih zavodih, nato medicino v Ljubljani in Zagrebu. Med vojno ga je Slovenska legija poslala kot zdravnika v četniški odred majorja Karla Novaka, s katerim pa se je potem razšel. Vsekakor je bil marca 1943 med tistimi, ki so pri Sv. Treh kraljih ponoči pričakali prve tri primorske padalce iz Afrike. V emigraciji se je leta 1947 naselil v Angliji in se zaposlil v bolnišnici v kraju Doncaster, 180 milj severno od Londona. Poročil se je z bolniško sestro, Poljakinjo, ki so ji kot protinaciistični aktivisti gestapovci pobili večji del družine. Imela sta dve hčerki, dr. Lavrič pa je živo sledil slovenskemu dogajanju.

BORIS PANGERC V ITALIJANSKEM NAREČJU

Tržaški pesnik, sicer tudi dolinski župan Boris Pangerc je pri založbi Antony izdal prvo pesniško zbirko v italijanskem tržaškem narečju. Pod naslovom Lasseme dir je zbral 29 pesmi. Predgovor je napisal Claudio Grisanch.

BAROK NA GORIŠKEM

Na gradu Dobrovo v Brdih je bil 24. in 25. oktobra široko zasnovan posvet o baroku na Goriškem. Pripravila sta ga Goriški muzej in Narodna galerija iz Ljubljane. Sodelovali so strokovnjaki iz Slovenije in Italije.

VISOKA JUBILEJA

Starosta zamejskih športnih pedagogov, javni delavec in publicist prof. Martin Kranner iz Gorice je 30. oktobra praznoval 85-letnico.

Tržaška kulturna delavka Olga Ban pa je 15. decembra praznovala 90-letnico.

TEOLOG MILAN ŽUST V FRANCOŠČINI

Pred slabim letom je pri založbi Lipa v Rimu (Center Aletti) na skoraj 400 straneh v francoščini izšla študija mladega slovenskega jezuita p. Milana Žusta o iskanju "žive Resnice" pri Pavlu Florenskem (A la recherche de la Vérité vivante, L'expérience religieuse de Pavel A. Florensky, 1882-1937). Predgovor mu je napisal največji živeči pravoslavni teolog Olivier Clément.

P. Milan Žust, rojen leta 1967 na Vrhu pri Sv. Treh kraljih, je poleti 2002 doktoriral na Sorboni v Parizu, istočasno pa še na tamkajšnjem Katoliškem inštitutu in na Pravoslavnem teološkem inštitutu sv. Sergija v Parizu.

ZA STARO PRAVDO

Na Zornovi domačiji na Jeremitišču pri Gorici so 11. novembra predstavili najnovejšo knjigo kulturnega in javnega delavca dr. Damjana Paulina iz niz domoznanskih knjig, posvečenih Štandrežu in okolici.

Pod naslovom Za staro pravdo Jeremitišča je na več kot 210 straneh z bogato, tudi slikovno dokumentacijo predstavil boj Rumitarjev v letih 2000-2003 za ohranitev zaselka, ki so mu urbanistični posegi do nedavnega političnega razpleta grozili z rušenjem. Jeremitišče je v tem času postalo eden izmed simbolov primorske upornosti in trdoživosti.

POMEMBNA IMENOVANJA

Nekdanji župan v Novi Gorici in nato vodja Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu v Ljubljani Črtomir Špacapan je nastopil kot generalni konzul Republike Slovenije v Trstu.

Za prvo rektorico Univerze na Primorskem s sedežem v Kopru je bila izvoljena bivša ministrica Lucija Čok, za enega izmed dveh vicerektorjev pa mladi tržaški geograf Milan Bufon, ki sicer predava v Ljubljani in Kopru.

Slovenska vlada je 18. decembra imenovala za direktorico Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu bivšo poslanko in donedavno generalno konzulko v Trstu Jadranko Šturm Kocjan.

PRIREDITVE OB SV. MIKLAVŽU

Z otroško igro Menjava na vrhu po zamisli in v režiji Lučke Susič se je 7. decembra zaključil prvi del Gledališkega vrtiljaka za otroke v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu. Po predstavi je otroke obiskal tudi sv. Miklavž. Angelčki pa so takole iskali imena pridnih otrok na nebeškem računalniku (levo). Tudi otroke na Opčinah je v Finžgarjevem domu obiskal sv. Miklavž. Igralska skupina Tamara Petaros ga je sprejela z igrico, zbori Vesele pomladi pa so mu zapeli v pozdrav. Na fotografiji otroški zbor pod vodstvom Mire Fabjan.

Ocene

KNJIGE

**MAICO TRINCA,
MONIGO: UN CAMPO DI
CONCENTRAMENTO PER
SLAVI A TREVISO.
Luglio 1942-settembre 1943,
Istresco, 2003 - 93 str.**

Vedenje o dogajanju znotraj italijanskih meja med II. svetovno vojno je iz leta v leto bogatejše za spominske zapise, eseje in raziskave. Kljub še vedno prevladujočemu prepričanju mnogih, da je italijanske vojake na tujem vselej označevala le dobrota in da Italija si ni nikoli umazala rok s preganjanjem krajevnega prebivalstva, se vendarle tiskajo in objavljajo študije, ki predvsem italijanskemu bralcu razkrivajo hudodelstva in obstoj koncentracijskih taborišč, ki so jih vodile italijanske oblasti. In kljub tako pogostemu vtisu, da Italijani vse premalo poznajo delovanje Posebnega sodišča, protijudovske zakone, Gonars ali Rab.

K temu pripomorejo tudi manjše, monografske študije, kakršno je napisal Maico Trinca, avtor knjige z naslovom *Monigo: un campo di concentramento per slavi a Treviso* oziroma *Monigo: slovansko koncentracijsko taborišče v Trevisu*. Trincovo raziskavo, ki je v resnici predelava njegove diplomske naloge, so letos objavili v Zvezkih Inštituta za odporniško gibanje in sodobno družbo v pokrajini Treviso, obravnava pa dogajanje med julijem 1942 in septembrom 1943 oziroma med ustanovitvijo taborišča in kapitulacijo Italije, ko so Nemci prevzeli nadzor nad Monigom.

Avtor je gradivo razdelil na dva dela: najprej je orisal italijansko represivno politiko v Sloveniji v letih 1942-43, zatem je predstavil nastanek in delovanje taborišča v Monigu, blizu Trevisa. Na koncu je še Dodatek s kronologijo obravnavanega obdobja in s fotokopijami originalnih dokumentov.

Večji del svoje, slabih 100 strani dolge študije, je Trinca posvetil orisu

razmer v Sloveniji po ustanovitvi Ljubljanske pokrajine. Na začetku, to se pravi leta 1941, je italijanska oblast želela poudariti razliko med krutostjo nemške zasedbe in večjo svobodo, ki je bila - vsaj na papirju - priznana Ljubljanski pokrajini. Ob močni italijanizaciji družbe in kulture, ki je spremljala italijansko prisotnost, in ob vse večjem odporu prebivalstva, je italijanska oblast pričela z represijami, požigi in interniranjem: slednje je zajelo okrog 25-30.000 oseb; drugače povedano, 10% prebivalstva iz Ljubljanske pokrajine je odšlo v enega izmed 71 znanih italijanskih koncentracijskih taborišč za Slovence in Hrvate. Na prehodu v leto 1942 je vojska začela urejati taborišča v severni Italiji, medtem ko je notranje ministrstvo skrbelo za taborišča v južnem delu Apeninskega polotoka. Trinca navaja, da je bilo že aprila 1942 skoraj 2000 internirancev v Gonarsu: med temi so bile družine, ki niso mogle ali niso želele pojasniti odsotnosti svojih moških članov med 16. in 60. letom starosti (str. 19). Ob tem avtor zabeleži misel zgodovinarja Collottija, češ da ni razlike med italijansko protiskovansko ostjo v Furlaniji-Juljski krajini in ostro reakcijo na prvi pojav Osvobodilne fronte v okolici Ljubljane, kajti zanj so taborišča le zadnji člen rasistične politike (str. 20). Trinco sam se s tem strinja in podčrtu-

je splošno italijansko agresivnost proti slovenskemu življu v celoti, ne da bi prišlo do razlikovanja med partizani in civilnim prebivalstvom. Sicer je tudi sam Mussolini, junija 1941, izrazil pomenljivo misel: če se zemljepis in etnična skupnost ne ujemata, etnična skupnost se mora umakniti (str. 21).

Leta 1942 so italijanske oblasti odredile odhod iz Ljubljane 1/4 vseh moških, sposobnih za delo in torej tudi za upor: preko 4.000 jih je moralo v Gonars, okoli 15.000 na Rab, okoli 3.500 v Monigo (str. 22, 24, 29). Italijanska vojska je internirala tudi tiste, za katere je mislila, da so nedolžni: tudi ti bi se namreč lahko prelevili v sovražnika (str. 25). Šele na prehodu v leto 1943 so se nekateri začeli vračati, vendar pod pogojem, da se pridružijo Rupnikovim četam. Tudi v Monigu, kot v drugih taboriščih, so bili povsod lakota, slabe higijenske razmere in vsakršno pomanjkanje, proti katerim so se nekateri povezali v tajen odbor, ki je skrbel za pomoč najšibkejšim in najrevnejšim, ki so bili odrezani od taboriščne črne borze. V Monigu je samo 15.3.1943 izšel skriven list z naslovom *Novice iz za žice*, v katerem so zabeleženi podatki o številu interniranih. Skoraj 200 jih je umrlo v taborišču, od tega 54 otrok. In vendar, ob opisu bednih življenjskih razmer v Trvisu, izstopa groza interniranih ob prihodu večje skupine zapornikov z Raba: eden izmed zdravnikov v vojaški bolnišnici je v beležki navedel sicer skope podatke, ki pa bralca kar stresejo: "Bili so otekli zaradi lakote, nekateri samo kost in koža. Jetra nekega mrliča so tehtala samo 550 gramov namesto običajnega 1,5 kg". (str. 63)

Knjigo Maica Trinca bogatijo presunljive slike represalij, požigov in usmrteev ter niz risb, ki jih je slikar Vlado Lamut ustvaril prav v Monigu. Med ostalo dokumentacijo, ki je zbrana v Dodatku, pa bi izpostavila predvsem notarsko skope zapise o smrti internirancev, tudi otrok, ter pisma, s katerimi so svojci in duhovniki prosili milost za kako internirano družino.

Neva Zaghet

ZNAMKE VSEH VRST

Dragi prijatelji misijonov! Iskreno se Vam zahvaljujem za poslane znamke in odrabljene telefonske kartice, ki sem jih prejel tekom leta. Z Vašo zavzetostjo in pomočjo, se akcija še naprej nadaljuje.

Moj naslov:

*Franc Saksida, Ulica Biasoleto
125, 34142 Trst-Trieste, Italija.*

Prejmite prav prisrčna voščila za blagoslovljene božične praznike ter srečno in uspešno novo leto 2004.

Obisk slovenskih župnij v Nemčiji - 4. del

V zgodnjih popoldanskih urah sem se odpravil in odpotoval z vlakom v skoraj 300 km oddaljeni Köln. Obiskati bi moral tudi dušnopastirski urad v Frankfurtu, ki ga vodi župnik Martin Retelj, vendar sem moral ta obisk preložiti, ker je bil gospod Retelj zelo zaposlen z delom po slovenskih duhovnih podružnicah, ki spadajo pod frankfursko slovensko župnijo. Pot sem nadaljeval proti Kölnu, kjer sem došel v večernih urah. Na železniški postaji so me pričakali znanci ter me pospremili v svoj dom, kakih 10 km daleč od Kölna. Pri znancih sem ostal nekaj dni. V tem času sem vzpostavil stik z gospodom župnikom Martinom Mlakarjem. Spoznal sem ga že med svojim prvim obiskom v Nemčiji, in sicer na sedežu Slovenskega dušnopastirskega urada v Münchnu. Takrat sva se dolgo v noč pogovarjala o življenju in delu v Nemčiji, predvsem pa o številnih obveznostih, ki jih imajo slovenski duhovniki v zdomstvu. Njihovo delo je naporno, saj oskrbujejo slovenske vernike na zelo oddaljenih krajih, kjer tudi redno mašujejo, in se v veliki meri posvečajo tudi kulturnemu delovanju, saj prirejajo koncerte, dramske postavitve, predavanja, družabne večere in še vrsto drugih kulturnih dejavnosti.

Ob tem mojem drugem obisku sva se z gospodom Mlakarjem telefonsko dogovorila za zmehek pred kölnsko stolnico. Ob dogovorjenem času sva se srečala in se pristrčno pozdravila ter na povabilo gospoda župnika odšla v bližnjo gostilno na kosilo. Gospod Mlakar je s seboj prinesel velik zavitek cerkvenih oznanil "Med nami povedano", ki jih izdaja slovenska župnija v Kölnu. Med kosilom sva se pogovarjala o sodelovanju in izmenjavi knjižnega gradiva. Bližala se je ura slovesa. Dogovorila sva se, da se bova ponovno srečala in se tudi telefonsko slišala. Pristrčno sva se pozdravila in se poslovila kot dobra prijatelja.

Naslednje dneve sem se posvetil urejanju gradiva, ki sem ga dotlej zbral, in ogledu mesta. Mesto je čudovito, nadvse krasna pa je katedrala v gotškem stilu, ki leži tik ob železniški postaji. To je ogromna cerkev, polna čudovitih kipov in starodavnih umentiških zakladov. Za ogled cerkve potrebuješ vsaj eno popoldne.

Bližal se je čas odhoda za obisk naslednje slovenske katoliške misije, mesta Ingolstadt na severu Bavarske.

(dalje prihodnjič)

Med nami povedano

CERKVENA OZNAVILA SLOVENCEM V ŠKOFIJAH: KÖLN, AACHEN, HILDESHEIM, OSNABRÜCK

Izdaja Slovenski župnijski urad, Hochdshler Str. 14, 5657 Haan 1
Tel.: 02129 - 13 92
Št. 1 januar 1979

SREČNO 1979

V nobeni stvari si nismo ljudje tako edini kot v naslednji: vsi bi radi bili srečni. Na začetku novega leta se naše hrepenenje po sreči razvname. Želimo sebi in bližnjemu: srečno novo leto!

Božična voščila slovenskim vernikom leta '79 (levo); pogled na mesto Köln (desno).

Darila za naročnike Mladike

DARILO ŠT. 1:

A. Volk Zlobec - M. Starec: Babičini metuljčki
V. Ošlak: Iz dnevnika

DARILO ŠT. 2:

A. Volk Zlobec - M. Starec: Dogodivščine krave Rozine
A. Kosmač: Ricmanje včeraj in danes

DARILO ŠT. 3:

R. Dolhar: Tržaški poldnevnik
B. M. Pertot: Mala otroška kronika

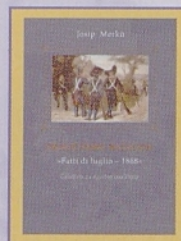
DARILO ŠT. 4:

A. Cibic:
Nit preteklosti v prihodnost

DARILO ŠT. 5:

J. Merku:
Okoličanski bataljon

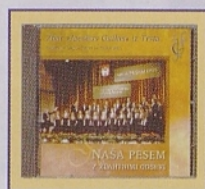

DARILO ŠT. 6:

A. Rebula: Previsna leta
B. M. Pertot: Pesmi iz pipe

DARILO ŠT. 7:

Svobodni mikrofoni Drage
Zbornik DRAGE na izbiro

DARILO ŠT. 8:

CD Naša pesem z žlahtnimi odsevi

Trst, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307
e-mail: urednistvo@mladika.com

Mzaložba
MLADIKA

Lojze Spacal (1907 - 2000)

Umetniško ustvarjanje Lojzeta Spacala je neločljivo povezano s Krasom. Zvestoba temu motivu je kostanta v njegovem ustvarjalnem delu. Značilna kamnita pokrajina, njeni ljudje in preprosta, a izvirna arhitektura kraškega sveta so bili Spacalu nenehni ustvarjalni vir.

Rojen v Trstu leta 1907 je bil zaradi protifašističnega delovanja tri leta konfiniran v južni Italiji. Ko se je vrnil iz pregnanstva, je leta 1934 diplomiral na umetnostnem liceju v Benetkah, nato pa opravil še v Rimu habilitacijski izpit za poučevanje. Kasneje je dopolnil svoj študij na umetniški šoli v Monzi. Svojo prvo samostojno razstavo je imel leta 1940. Med vojno je bil aretiran in deportiran v Corrapoli in v Forte dei Marmi. Od konca vojne je živel v Trstu, kjer je umrl leta 2000.

Od slikarskih začetkov v slogu magičnega realizma se je njegova govorica preko zrelega realizma preoblikovala v izviren, slogovno in vsebinsko zaozkrožen izraz, ki se naslanja na geometrične in abstraktne forme, a neprestano ohranja stik z realnim

Samotni bor, 1996,
grafika, 14 x 19 cm

Spomini, 1985
grafika, 23,5 x 32 cm

svetom. Kot vsestransko priznan mojster grafike je znal v tej slikarski zvrsti doseči najvišjo raven in uspel priljubljeno motiviko spretno prilagoditi zahtevni grafični tehniki. V svojem ustvarjalnem delu je težil k primarnemu. Skrbno izbrane barve, poenostavljene oblike, drobno prepletanje točk in črt so glavni elementi Spacalovega dela. Nad vsem pa prečiščena govorica, kakor da bi preko slike zavela tista burja, ki udarja po kraški gmajni in odnesla s sabo vse odvečno, nepotrebno. Ostalo je le še osnovno: lesena ograja na dnu doline, zid, gank, kraški porton, deli arhitekture, ki so se nenasilno spojili s skopo kraško pokrajino, vse je preoblikovano v gole abstraktne forme, barvne ploskve, ki pa znotraj premišljene kompozicije, združene v harmonično strukturo, zopet začrtajo podobo kraškega sveta.

To je poetika, ki je skopa kakor svet, ki ga opisuje, zaradi svoje trpkosti pa lahko tudi težje dostopna. Ne zaustavlja se pri opisovanju, temveč sili k bistvenemu, k tistim elementom, ki so za človeka in njegovo življenje neobhodno potrebni.

Ivan Žerjal - Gorica